

10th International LAB Meeting - Winter Session 2008

European Ph.D. on
Social Representations and Communication
At the Multimedia LAB & Research Center, Rome-Italy

Social Representations in Action and Construction
in Media and Society

"Developing Meta-Theoretical Approach to
Social Representations Literature:
the contribution of Italian Scholars belonging to
the International So.Re.Com THEMatic NETWORK"

From 26th January - 3rd February 2008

http://www.europhd.eu/html/_onda02/07/12.00.00.00.shtml

Scientific Material

European Ph.D

on Social Representations and Communication

International Lab Meeting Series 2005-2008

www.europhd.psi.uniroma1.it

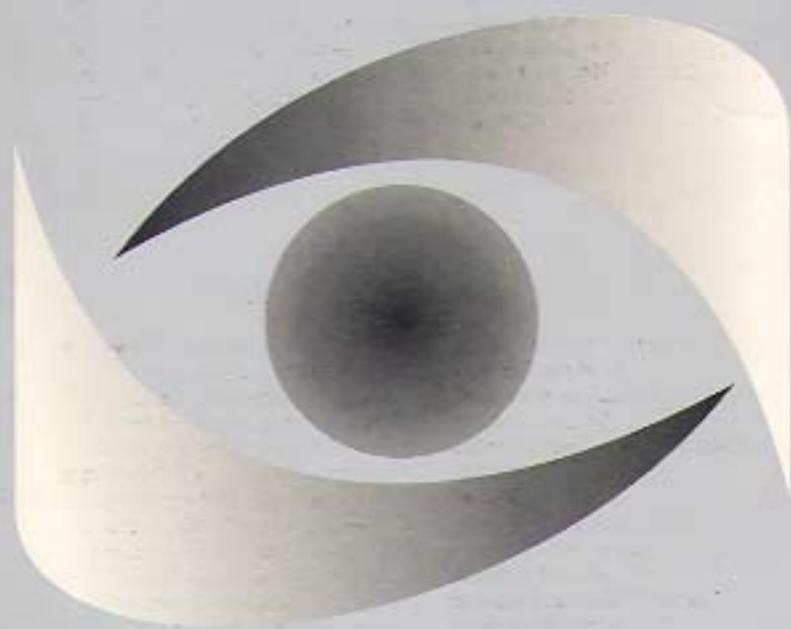
www.europhd.net

www.europhd.it

NR. 12
2003

PSIHOLOGIA SOCIALĂ

Buletinul Laboratorului
„Psihologia câmpului social”

Universitatea „Al.I. Cuza” Iași

Editura POLIROM

Annamaria Silvana de Rosa¹, Marialibera d'Ambrosio²

Difuzarea teoriei reprezentărilor sociale prin intermediul contextului instituțional al comunicării științifice: conferințele internaționale bianuale de la Ravello (1992) până la Stirling (2002)

Rezumat: Acest articol este elaborat în baza rezultatelor cercetărilor realizate începând cu anul 1994 de Annamaria de Rosa, cercetări care urmăresc o investigație metaanalitică a publicațiilor ce au ca temă reprezentările sociale (de Rosa, 1994, 2001a, 2001b, 2002). Atenția autorilor a fost orientată spre analiza lucrărilor științifice elaborate și prezentate la Conferințele Internaționale asupra Reprezentărilor Sociale. Aceste conferințe sunt apreciate ca reprezentând un context instituțional de bază pentru o comunitate științifică specializată în dezvoltarea și promovarea teoriei reprezentărilor sociale și ale domeniilor conexe. A trecut ceva timp de la lansarea teoriei (1961) și tot mai mulți cercetători din diferite culturi participă la dezvoltarea domeniului. Acest articol încearcă o prezentare globală și comprehensivă a modului în care teoria a evoluat în diferite culturi și pe diferite continente, creionând totodată și direcțiile sale de evoluție. Rezumatele conferințelor disponibile în format electronic sau imprimat au constituit unitățile de analiză. Datele au fost supuse analizei de conținut, folosindu-se în acest sens o variantă redusă a „Grilei pentru metaanaliza literaturii consacrate reprezentărilor sociale” (de Rosa, 1994: grila poate fi consultată la adresa <http://www.europhd.psi.uniroma1.it>). După clasificare, datele au fost analizate cu ajutorul soft-urilor statistice HUDAP (WSSA1), SPAD-N (ACM) și SPSS. S-a urmărit în special realizarea analizei dimensionale și ACM, folosindu-se în calitate de variabile ilustrative Conferințele asupra reprezentărilor sociale și natura empirică vs. teoretică a comunicărilor. În final, s-a făcut o comparație a rezultatelor obținute prin diversele strategii de analiză a datelor. În articolul de față, autorii extind discuția rezultatelor prezentate anterior (de Rosa, D'Ambrosio, 2003) în scopul unei mai bune elucidări a relațiilor dintre analiza statistică A.C.M. și WSSA1 în termeni de arii de suprapunere, diferențe și convergențe. În comparație cu contribuțiile anterioare, noutatea articolului constă în faptul că analiza metateoretică a dezvoltării teoriei reprezentărilor sociale se face din perspectiva comparațiilor transculturale.

1. Universitatea „La Sapienza”, Roma. Corespondența în legătură cu acest articol poate fi trimisă pe adresa annamaria.derosa@uniroma1.it.
2. Universitatea „La Sapienza”, Roma.

Introducere

La patruzeci și doi de ani de când Serge Moscovici a introdus atât un nou construct (cel al „reprezentărilor sociale”), cât și o nouă perspectivă pentru observarea și înțelegerea realității sociale, Teoria Reprezentărilor Sociale (TRS) reprezintă azi un instrument conceptual cu un rol proeminent în cadrul perspectivelor teoretice ale psihologiei sociale.

Vigoarea dezbaterilor „din exteriorul” TRS este simetrică cu bogăția dialogului pe care diverse școli de gândire l-au dezvoltat de-a lungul anilor „în interiorul” acestei teorii. Câteva dintre canalele acestui dialog intern sunt jurnalele de specialitate *Paper on SR* și *Pensée et Société*, care au ajuns să publice în 2003 numerele 12, respectiv 16.

Conferințele internaționale biannuale asupra RS, de asemenea, reflectă fidel dinamica comunității științifice; ele reprezintă un context instituțional de comunicare (cu o amploare și tonalitate tot mai aproape de cea a congreselor) ce au însoțit literalmente cronologic procesul de instituționalizare a RS.

Tematica cercetării

Studiul de față reprezintă o parte a unei cercetări mai ample realizate în cadrul analizei metateoretice a unui corp complet de lucrări asupra reprezentărilor sociale, cercetare lansată de Annamaria de Rosa în 1994 și care are drept scop o mai bună înțelegere a evoluției acestei teorii de-a lungul timpului și continentelor (vezi de Rosa 1994, 2001a, 2001b, 2002).

Câteva dintre obiectivele principale ale acestui proiect sunt:

- să traseze o hartă a acestei teorii și a aplicațiilor sale de-a lungul timpului și în jurul lumii;
- să aducă, prin reconstruirea analitică a complexității variatelor sale abordări teoretice și metodologice, mai multă claritate în galaxia RS.

În trecerea în revistă a întregului complex de lucrări asupra RS și comunicării (C), *Programul-rețea de învățământ Deschis la Distanță pentru cooperare în cercetarea internațională*, coordonat de Annamaria de Rosa, oferă o bază de date on-line a literaturii pe această temă. Informația este introdusă în baza de date de către tineri cercetători și studenți, prin intermediul paginii web, care este periodic adusă la zi după un filtru dublu de control al calității.

Baza de date poate fi consultată de către profesori, cercetători sau studenți care lucrează pe RS sau C, care nu sunt numai utilizatori, ci, contribuind prin referințe la noile articole, pot fi și co-realizatori ai acestei baze de date. Bazele de date sunt articulate în două sisteme diferite:

- a) *prima bază de date* conține un *inventar bibliografic complet al literaturii* asupra RS și C și al paradigmelor asociate, incluzând *informații bibliografice clasice*;
- b) *a doua bază de date* conține un *inventar de tip metaanalitic* al literaturii asupra RS analizate conform grilei propuse de A.S. de Rosa (1994). Principalul său scop este

acela de a dezvolta o *analiză la nivel metateoretic* a întregului corp de referințe bibliografice (atât teoretice, cât și empirice) din acest câmp de specialitate. Această grilă este organizată în câteva arii principale de conținut:

- *referințe teoretice asupra constructelor RS* – secțiunea are ca scop monitorizarea gradului în care o publicație se referă la TRS într-o manieră foarte generală sau se adresează unor elemente paradigmatiche specifice ale teoriei (cum ar fi geneza, procesele, funcțiile, structura, transmiterea sau transformarea RS) sau dacă respectiva contribuție se referă la teoria în sine ca obiect al analizei critice (metateorie);
- *referințele teoretice la alte constructe sau teorii* – secțiunea își propune să identifice dacă lucrarea se referă la alte constructe, concepte și teorii aflate în relație cu RS, dar și scopul acestei referințe: integrare, diferențiere, comparare, înlocuire;
- *analiza tematică* are ca scop categorizarea conținutului contribuțiilor empirice prin identificarea *ariilor tematice* generale (de exemplu, sănătate) și a *obiectului specific* al fiecărui studiu (de exemplu, SIDA), precum și punerea în relație cu anumite tipologii ale RS (închise, deschise, disputate);
- ultima arie își propune să identifice *profilul metodologic* al fiecărui studiu și *caracteristicile populației selectate*.

Următorii pași în cadrul acestui program internațional de cercetare vor fi:

- extinderea acestei rețele de cooperare la nivelul întregii comunități științifice de specialitate, ca *utilizatori* și *co-producători* ai bazei de date;
- *Biblioteca Virtuală Inteligentă despre Reprezentările Sociale și Comunicare*, care va permite punerea la dispoziție a textelor în format PDF și se va afla în legătură cu inventarul bibliografic complet și al corpului de lucrări supuse metaanalizei. Ea va fi îmbogățită cu un motor de căutare avansată în baza de date, motor ce va folosi toate criteriile formulate pentru grila metaanalitică.

Definirea și aria câmpului de cercetare:

de ce șase conferințe internaționale asupra RS ?

Este un fapt cert că în ultimii 42 de ani TRS a devenit o aventură multiculturală, plurilingvistică, o preocupare a mai multor generații de cercetători, o aventură care s-a întins pe toate continentele. Vitalitatea TRS este demonstrată de dezbaterile interne și de numărul în creștere al întâlnirilor, al atelierelor de lucru și al altor tipuri de întruniri. În continuumul temporal pe care l-am prezentat mai jos, am prezentat doar câteva dintre oportunitățile internaționale de întâlniri și discuții ce au apărut înainte și între Conferințele Internaționale Biennale selectate pentru acest studiu.

1982	Table Ronde Internationale sur les Représentations, Lyon	◉		B. Schiele	Laboratoire IRPEACS-CNRS et Université Lyon II (IRISH)
1983	Symposium : "Le RS : campi di indagine teorica ed empirica"	◉		A. Palmonari J. Jodelet A. Touraine V. Aebischer	Dip. Scienze dell'educazione di Bologna e LEPS
1983	Table Ronde International sur les Représentations, Montréal	◉		B. Schiele	Laboratoire IRPEACS-CNRS et Université Lyon II (IRISH)
1985	Colloque International, Paris	◉		Maffesoli	
1985	Seminaire : „Implications méthodologiques des études sur les RS”, Napoli	◉		I. Galli	Dip. Di Scienze relazionali e della Comunicazione, Università „Federico II”
1986	Symposium : „The SR of mental illness : theoretical, methodological and empirical contributions in a cross-cultural perspective”, Istanbul	◉	8 th International Congress of Cross-Cultural Psychology	A. S. de Rosa	
1986	Colloque International : "La Représentation Sociale de la Maladie Mentale", Napoli	◉			
1987	Workshop : „Empirical Approach to Social Representations"	◉			Dep. of Psychology, University of Surrey
1987	Colloque international : „Représentations sociales et idéologies", Paris	◉			LEPS and Université de Paris X Nanterre
1988	Symposium International : „Questions d'épistemologie autour des Représentations Sociales", Natal	◉			UFRN, UFRT, UERJ, Brazilia, EHESS, FMSH, França
1991	Dedicated Symposium, Cambridge	◉	Annual Conference of the Developmental Section of B.P.S.	G. Duveen	
1992	Symposium : „Theoretical aspects of SR", Bruxelles	◉	XXV International Congress of Psychology	S. Moscovici, F. Elejabarrieta, W. Wagner	

1992	First International Conference on SR, Ravello			
1992	Symposium: „Cognitive and SR in childhood acquisition and development”	5 th European Conference of Developmental Psychology, Sevilla	Florin, Sevilla	
1993	EAESP General Meeting, Lisabona			
1994	2 nd International Conference on SR: „Advances in theory and research”, Rio de Janeiro			
1994	Workshop dedicated to SR, Cambridge.	B.P.S. Social Psychology Section Conference		
1994	5 th Congress A.R.I.C. Sarrebrücken.			
1995	Symposium: „Social Representations in the northern context”, Mustio, Finland			EHESS, University of Helsinki, University of Joensuu, Finnish Psychological Society
1995	„Théories et méthodes des Représentations Sociales”, Daidalos, Goteborg - Suedia			
1995	Seminario sulle Rappresentazioni Sociali, Napoli		J. Galli	
1995	Colloque: „L'application des études des RS aux problèmes sociaux”, Atena			
1996	3 rd International Conference on SR, Aix-en-Provence			
1996	Nags Head Conference on Social Representations, Socially Shared Cognitions, and Public Opinion			
1996	Journée speciale: „Exclusion et Insertion. Approches socio-cognitives”, Aix-en-Provence		J.-C. Abric & C. Guimelli	Laboratoire de Psychologie Sociale de l'Université de Montpellier III et le CREUFOP LR
1996	Symposium: „Controversial SR <of> and <around> advertising: how to sell pullovers by provoking discussion on social issues”, Gmunden, Austria	11 th General Meeting of the EAESP		

1997	VI Congreso Nacional de Psicología Social : Dedicated Workshop	○		
1997	The Second Conference in a Northern Context: „SR and Communicative Processes”, Jonkoping, Sweden	○		
1998	4 th International Conference on SR: „La Era de la Psicología Social”, Mexico City			
1998	1 st International SR Conference in USA: “SR: Introductions and Explorations”, New York	○	K. Deaux & G. Philogene	The Graduate School and University Center of the City University of New York
1998	Jornada Internacional sobre Representações Sociais : Teoria e Campos de Aplicação, Natal	○		UFRN, UFRT, UERJ, Brazil, EHESS, FMSH, França
1998	Seminário: “Comunicação, Opinião y Representación Social Teoría y Método, H. Puebla de Z., Mexico	○		
1998	Workshop: “Exclusão social e saúde: estados de representasão social”, São Paulo e Ribeirão Preto	○		Universidade de São Paulo
1999	Congresso ADRIPS	○		
1999	Colloque international : „La pensée sociale : questions vives”, Montréal	○	C. Garnier	CIRADE, UQAM, ITHQ
1999	5 th Alps-Adria Psychology Conference, Pecs	○	J. Laszlo	University of Pecs
2000	5 th International Conference on SR „Représentations sociales : constructions nouvelles”, Montréal			
2001	Jornada Internacional sobre Representações Sociais, Florianópolis	○		UFSC, USP, UERJ, Brazilia, EHESS, FMSH, França
2001	Meeting on Focus Group and SR, Maison Suger, Paris, França	○		
2001	Symposium on SR and Media studies, Maison Suger, Paris, França	○		

2002	6 th International Conference on SR „Thinking Societies: Common Sense and Communication”, Stirling			
2002	6 th Alpe-Adria Congress of Psychology, Symposium	⊖		
2002	4 th Congres International de Psychologie Sociale en langue française - ADRIPS Atena			
2003	3 rd International workshop and First Brazilian Conference on Social Representations, Rio de Janeiro	⊖		

O primă privire asupra acestei linii temporale sugerează câteva observații inițiale :

- întâlnirile specializate dedicate RS au început în 1982, la mai mult de 20 de ani de la introducerea conceptului de RS în 1961 ;
- organizarea primei conferințe internaționale asupra RS (Ravello, 1992) a semnalat trecerea spre instituționalizarea contactelor în cadrul comunității științifice inspirate de TRS ;
- anul 1992 are o semnificație aparte în istoria instituțională a acestei teorii : în același an a fost lansat un program european de studii doctorale asupra RS și C ca un nou curriculum în cadrul programului Erasmus coordonat de Universitatea „La Sapienza”¹, Roma.

Enormă cantitate de literatură produsă în cadrul diferitelor întâlniri (de mărime redusă, simpozioane, conferințe etc.) face imposibilă tratarea comprehensivă a subiectului în această lucrare.

Pentru acest studiu a fost necesară delimitarea unui câmp de cercetare pentru a ne concentra atenția doar asupra celor șase conferințe internaționale bianuale specializate pe RS.

În opinia noastră, conferințele internaționale bianuale asupra RS, fiind unul dintre contextele instituționale fundamentale pentru ca această comunitate specializată să diseminze și să dezvolte arii de cercetare conexe, reprezintă evenimente semnificative pentru „contagiunea ideilor din vecin în vecin”, conform viziunii asupra *epidemiologiei ideilor* propusă de Dan Sperber (Sperber, 1996).

Ne-am adus aminte cu această ocazie de contribuția importantă a lui Graumann (1998) în reconstruirea procesului de definire a identității științifice a EAESP (European Association of Experimental Social Psychology), apariția căreia a fost posibilă datorită multiplelor contacte, dedicării și pasiunii unei serii de protagoniști din istoria psihologiei

1. Lunga istorie instituțională a recunoașterii obținute prin programele aprobate și finanțate de UE (DG pentru Cercetare, DG pentru Educație și Cultură), de ministere, precum și descrierea rețelei instituționale compuse din 13 universități europene ce au ca scop formarea unei noi generații de cercetători și evoluția Școlilor de Vară Internaționale anuale se găsesc pe pagina web a programului de studii doctorale europene : www.europhd.psi.uniroma1.it.

sociale. Am jînit cont și de ceea ce afirma Tapia în a sa *Colloques et sociétés* (1980) pe tema diferențelor între întâlniri și congrese: în termeni de caracteristici și proceduri, acestea apar ca două extreme de-a lungul unui continuum informal/instituțional și prezintă o serie de consecințe în ceea ce privește conținutul și funcțiile.

Mai mult decât atât, în concordanță cu *epidemiologia ideilor* propusă de Sperber, intenția noastră nu este îndreptată spre construirea unei teorii „atocuprinzătoare” care să includă toate aspectele legate de transmiterea, combinarea și „devenirea” ideilor, ci mai degrabă spre formularea unor noi întrebări. În cazul de față, printre întrebările care emerg s-ar include următoarele:

- Se schimbă mereu tipul de producție științifică elaborată în domeniul TRS, sub aspectul tipului de comunicare (prin modalități teoretice/empirice) și al tipului de referință la TRS în funcție de dimensiunea geografică (variabila țara instituției autorului)?
- Este posibilă realizarea unei „hărți” a intereselor tematice în funcție de dimensiunea cultural-geografică?
- Este posibil ca în procesul trasării acestei hărți a intereselor să se evidențieze efectele unei variabile adiționale precum dimensiunea temporală?

Obiectul cercetării: rezumate ale lucrărilor prezentate la Conferințele Internaționale Biennale asupra RS

Obiectul studiului nostru este constituit de lucrările prezentate în limbile acceptate în mod oficial la aceste conferințe; ele reprezintă unitățile noastre de analiză. În mod concret, următoarele rezumate au fost recuperate și analizate:

Tabela 1. Rezumatele lucrărilor prezentate la conferințele internaționale biennale asupra RS

An	Conferință	Țară	Numărul lucrărilor prezentate	Numărul rezumatelor analizate
1992	Prima Conferință Internațională asupra RS	Ravello, Italia	63 de participanți	30 ¹ de rezumate care au fost recuperate
1994	A doua Conferință Internațională asupra RS	Rio de Janeiro, Brazilia	114	114
1996	A treia Conferință Internațională asupra RS	Aix-en-Provence, Franța	200	200
1998	A patra Conferință Internațională asupra RS	Mexico City, Mexic	233	231
2000	A cincea Conferință Internațională asupra RS	Montréal, Canada	256	249
2002	A șasea Conferință Internațională asupra RS	Stirling, Marea Britanie	271	269

1. Din programul Conferinței de la Ravello, știm că au fost 63 de participanți. Totuși, nu știm câte lucrări a prezentat fiecare dintre ei. De aceea, nu putem cuantifica numărul total al lucrărilor prezentate, nici proporția lucrărilor acoperite prin rezumatele recuperate.

Nu s-a apelat la o eșantionare în cadrul acestui grup de lucrări; au fost analizate toate rezumatele prezentate în limbile cerute de către organizatorii conferințelor: dintr-un total de 1 137 de rezumate prezentate la aceste conferințe, 1 093 de rezumate au fost supuse metaanalizei.

Prestigiul și recunoașterea câștigată de proiectul internațional al metaanalizei a facilitat obținerea cooperării cruciale a organizatorilor conferințelor cuprinse în studiu. Le suntem extrem de recunoscători pentru colaborare.

Prezentarea tehnicilor de colectare și analiză a datelor

Analiza datelor a fost realizată la diferite niveluri și urmărindu-se diferite scopuri:

- inițial, a fost realizată o trecere în revistă mai degrabă generală, la un nivel descriptiv, bazată pe o analiză exploratorie a frecvențelor simple și a frecvențelor încrucișate;
- apoi, s-a realizat o analiză descriptivă mai profundă asupra structurii statistice/conceptuale a realității obiectului aflat în studiu; această analiză a fost realizată prin intermediul pachetului de programe HUDAP (versiunea '95-'98) și al Analizei Corespondențelor Multiple (ACM) realizată prin SPAD.N (versiunea 4.3).

Logica analizei structurii din mai multe perspective are scopuri multiple: explorarea potențialului pachetului de programe HUDAP; valorificarea rezultatelor obținute prin procedurile acestui program pentru ACM; posibilitatea integrării, întăririi, clarificării și reorganizării rezultatelor studiului nostru prin analize realizate din perspective diferite; și, nu în cele din urmă, identificarea punctelor de continuitate sau divergență dintre două abordări calitative diferite de *analiză a datelor*.

Pachetul de programe de analiză statistică HUDAP

HUDAP (Hebrew University Data Analysis Package) este un pachet software cu multiple scopuri, ce conține programe care realizează studii statistice descriptive și care au la bază metode dezvoltate de Guttman, des utilizate în științele sociale, deși de multe ori într-o manieră nesistematică – de exemplu, coeficientul de monotonicitate sau analiza fațetelor.

În continuare vor fi prezentate componentele HUDAP pe care le-am utilizat în acest studiu.

- Secțiunile *Freq.*, *MULTABS*, *CRST* au fost folosite în faza preliminară; cu aceste componente am calculat procentaje, frecvențe încrucișate și testele χ^2 pentru interacțiunile unor variabile considerate de noi interesante.

- Secțiunea *MONCO*, pentru a obține matricile coeficienților de monotonicitate a lui Guttman; acești coeficienți urmau a fi analizați și utilizați ca date pentru analize succesive.

- *WSSAI* (Analiza de evaluare a celui mai mic spațiu de analiză) – aceasta este procedura pe care am utilizat-o cel mai mult. Ea permite realizarea unei reprezentări grafice a relațiilor dintre variabile într-un set de „n” obiecte. De fapt, dată fiind o matrice $\{R_{ij}\}$ care conține coeficienții de similaritate dintre perechile din cadrul unui set

dat de variabile, secțiunea WSSA1 ne permite să studiem matricea prin intermediul principalului ei mod de afișare a rezultatelor, și anume Diagrama Spațială. Ea reprezintă fiecare V_i ca pe un punct în cadrul dimensiunii alese de către cercetător ca fiind cea mai mică distanță posibilă față de un alt V_j . Așadar, punctele sunt plasate în spațiu într-un mod ce satisface cel mai bine condiția de monotonicitate¹ și este posibil să se arate care tipuri de variabile apar mai apropiate unele de altele, fiind, prin urmare, mai strâns corelate.

Acuratețea unei astfel de reprezentări este valoroasă datorită altor moduri de afișare ale aceleiași secțiuni: *coeficientul de înstrăinare* și *Diagrama Shepard*.

• *Analiza fațetelor* este bazată pe teoria fațetelor. Pornind de la diagrama spațială, este posibilă obținerea unei diagrame a fațetelor. Aceasta permite vizualizarea grafică a corespondențelor în zone specifice ale spațiului dintre distribuția empirică a informațiilor despre variabile și definiția fațetelor lor. Fiecare fațetă este expresia propriului ei domeniu, o arie a universului de conținut. Definiția sa va fi dată de un set de variabile și de către modalitățile (nivelurile) lor (subseturi conceptuale) care, în cadrul ipotezelor cercetătorilor, se află în legătură cu acel domeniu, și, prin urmare, „merg împreună”. Aranjarea spațială a acestor corespondențe regionale implică o interpretare atât în ceea ce privește verificarea co-ocurențelor așteptate, cât și în ceea ce privește relațiile dintre diferite fațete.

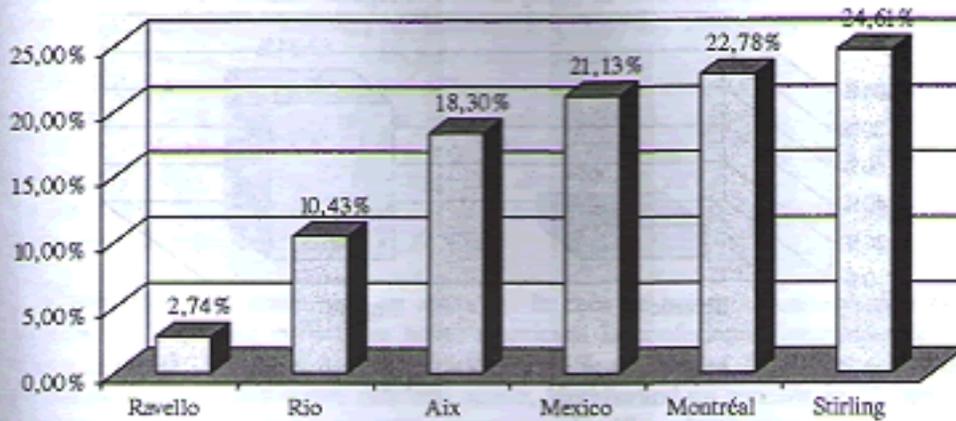
Principalele rezultate ale Analizei de Distribuție a Frecvențelor

În primul rând, în scurta perioadă temporală care s-a scurs de la prima conferință (Ravello, 1992) până la cea mai recentă dintre acestea (Stirling, 2002), se poate observa o creștere numerică în nivelul de participare pe care noi nu ezităm să o caracterizăm ca exponențială. În conformitate cu ceea ce datele demonstrează, această creștere include o diversificare nu numai în conținut, ci și în aria de proveniență cultural-geografică, precum și în cea a intereselor de ordin teoretic și metodologic.

Tabelul 2. Sursele metaanalizei: frecvențele variabilelor conferințe și ani

Variabile	Categorii	Frecvențe	Frecvențe procentuale	Frecvențe cumulate
Conferințe	1992, Ravello	30	2,75%	2,75%
	1994, Rio de Janeiro	114	10,43%	13,18%
	1996, Aix-en-Provence	163	18,30%	31,48%
	1998, Mexico City	231	21,13%	52,61%
	2000, Montréal	249	22,78%	75,39%
	2002, Stirling	269	24,61%	100,00%
Ani	1992-1997	306	31,47%	38,88%
	1998-2002	481	68,52%	100,00%

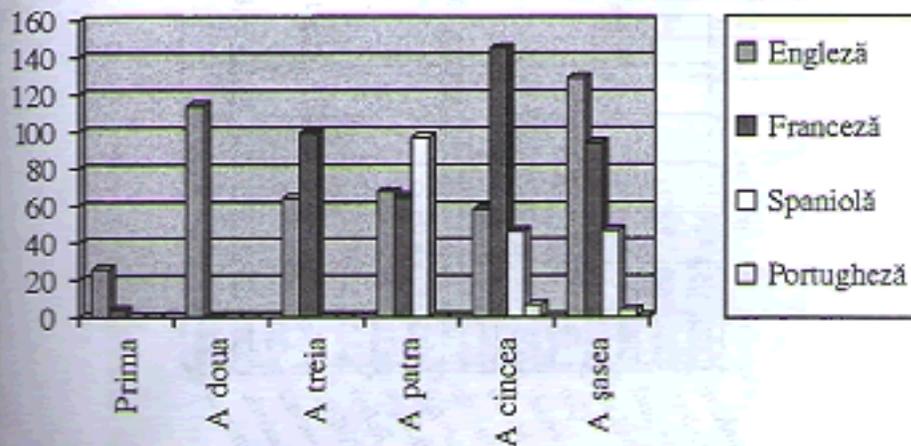
1. $d_{ij} < d_{ik}$ de fiecare dată când datele observate indică faptul că $R_j > R_k$.

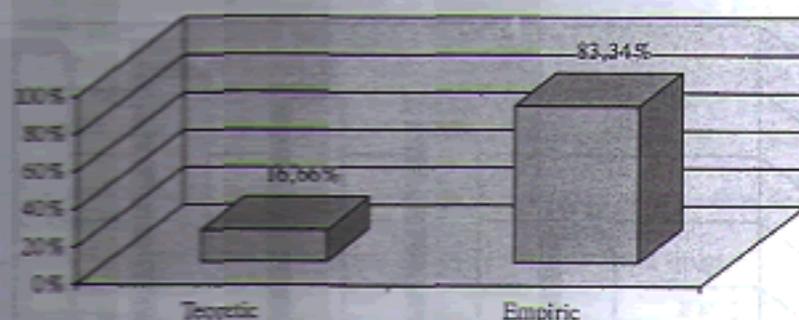
Graficul 1. Participarea la conferință

Ritmul acestei creșteri impresionante nu pare să fi încetinit decât după 1996. Acest lucru este evident atunci când analizăm numărul rezumatelor în funcție de variabila *ani*. Apar frecvențe de 31,47% pentru perioada 1992-1997 și de 68,52% pentru perioada 1998-2002.

Am dori, de asemenea, să evidențiem creșterea numărului rezumatelor prezentate în alte limbi decât engleza și franceza începând cu conferința din Mexic (1998) (vezi graficul de mai jos).

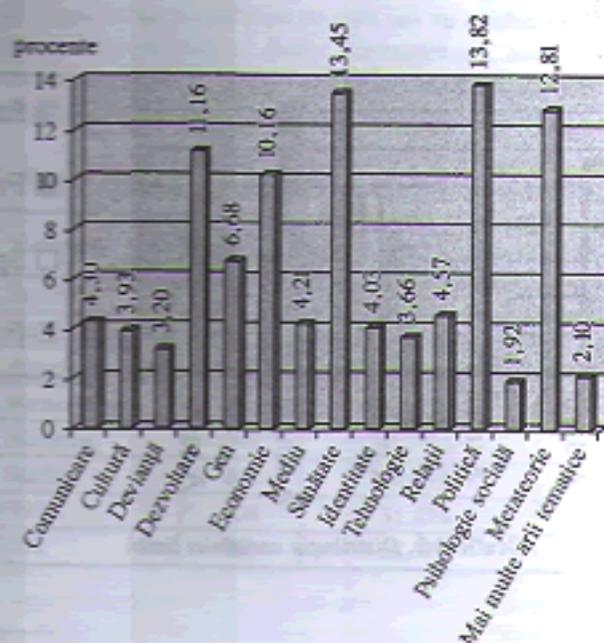
Graficul 2. Distribuția variabilei limbi

Graficul 3. Distribuția variabilei tipul de comunicare

Variabila *tipul de comunicare* specifică natura lucrărilor ale căror rezumate au fost analizate. După cum se observă din graficul 3, cele două modalități par să incline mai mult spre empiric decât spre teoretic. În ansamblul de cercetări alcătuit din 1 093 de rezumate, doar 16,66% sunt lucrări teoretice, restul de 83,34% fiind empirice.

Dar fiind faptul că aceste conferințe reprezintă oportunități de prezentare și schimb de interese, limitele sunt aduse de cerințele impuse de organizatorii conferințelor (lucrările teoretice au fost prezentate doar pe bază de invitație expresă), nu interpretăm aceste date ca fiind o dovadă a lipsei de interes în plan teoretic, ci mai degrabă ca pe un indicator al unei practici științifice prevalente de abordare a TRS considerat ca fiind cadrul de referință pentru investigații empirice.

Graficul 4. Variabile interne arii tematice

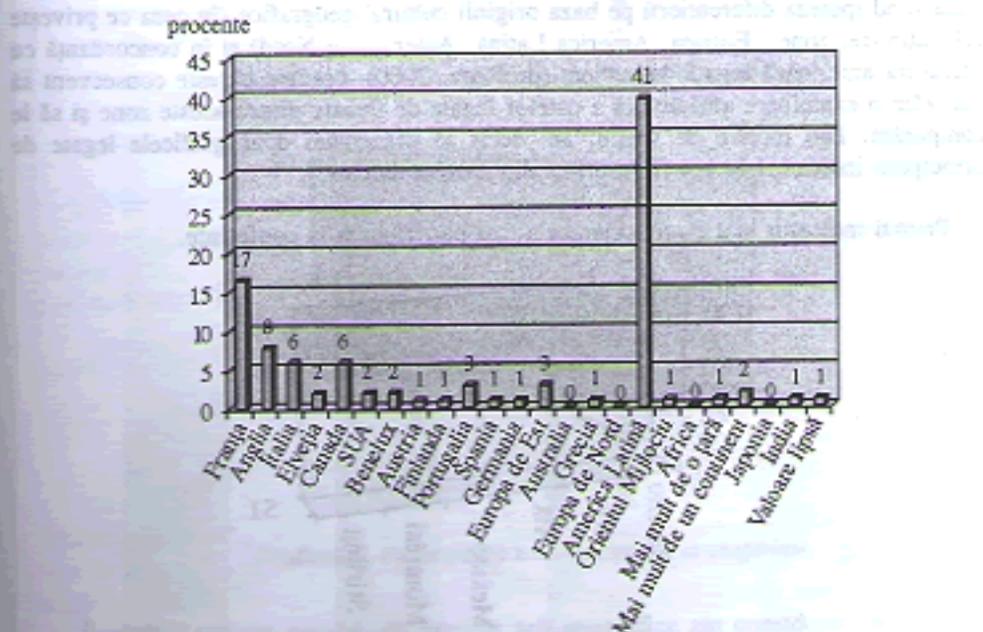
În cadrul corpului cercetărilor analizate de noi, *ariile tematice* sunt distribuite în două grupuri largi, relativ omogene. Primul grup, cu frecvențe mai ridicate, conține: *politică și ideologie* (13,82%), *sănătate/boală* (13,45%), *metateorie* (12,81%), *dezvoltare și educație* (11,16%), *economie-muncă-organizații* (10,16%).

Al doilea grup, cu frecvențe mai scăzute, este alcătuit din: *relații interpersonale și intergrup* (4,57%), *comunicare și multimedia* (4,30%), *mediu* (4,21%), *identitate* (4,03%), *cultură* (3,93%), *tehnologie* (3,66%), *devianță* (3,20%), *mai multe arii tematice* (2,54%), *psihologie socială și alte discipline* (1,92%).

Între cele două grupuri, problematica legată de *gen* se plasează într-o poziție mai mult sau mai puțin intermediară (6,68%).

Câteva rezultate interesante au apărut și în ceea ce privește *naționalitatea* (vezi graficul 5). Puternica participare latino-americană la conferințele internaționale este foarte evidentă, însumând o frecvență de 41,45% din totalul lucrărilor prezentate. Franța este a doua țară dintre cele mai active, înregistrând un procent de 16,38%. În afară de aceste două cazuri excepționale, se pot identifica câteva grupe omogene.

Primul grup este alcătuit din Marea Britanie, Canada și Italia cu 8,23%, 6,22% și, respectiv, 5,67%. Portugalia, cu 3,39%, reprezintă un nivel intermediar între primul și al doilea grup, care este alcătuit din Elveția (2,29%), Europa de Est (2,47%), Belgia (1,46%), Statele Unite (1,65%), Grecia și Spania (1,35%) și Orientul Mijlociu (1,28%). Al treilea grup, care se situează sub frecvența de 1%, include Germania (0,82%), Austria (0,73%), Finlanda (0,55%), Europa de Nord (0,46%), Africa și Japonia (0,18%). Frecvențele colaborărilor internaționale și intercontinentale sunt de 0,91%, respectiv de 1,46%.

Graficul 5. Distribuția frecvențelor pentru țara instituției autorilor

Deși variatele tipuri de referiri la TRS nu sunt mutual exclusive, a trebuit ca noi să le tratăm ca pe un set/corp de variabile dihotomice, cu modalitățile prezent/absent. În tabelul 3 prezentăm o comparație între procentajele dimensiunii *prezent* a acestor 8 variabile.

Tabelul 3. Frecvențele variabilelor : referințe generale, referințe la metateorie, referințe structurale, referințe la funcții, referințe la procese, referințe la geneză, referințe la transformări, referințe la transmitere

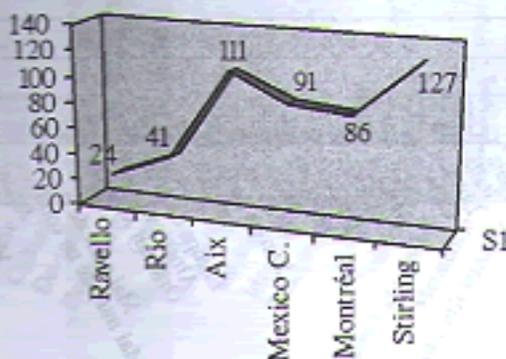
Referințe generale	Referințe la metateorie	Referințe structurale	Referințe la funcții	Referințe la procese	Referințe la geneză	Referințe la transformări	Referințe la transmitere
55,47%	21,25%	14,38%	7,63%	7,51%	5,73%	4,58%	2,04%

Ceea ce rezultă din aceste procentaje este înclinarea puternică a balanței pentru referințe generale la TRS (56,36%). Printre cele mai frecvente referințe specifice, cele mai mari valori se înregistrează atât pentru cele care fac referire la *metateorie* (21,25%), cât și la *structură* (14,38%). Aceste rezultate nu sunt surprinzătoare dacă ținem cont de faptul că în ultimii ani asistăm la o etapă de reflecții metateoretice în evoluția TRS și o difuzare pe scară largă a teoriei nucleului central (Abric, 1976).

Comparații între profilurile lucrărilor europene, latino-americane și nord-americane pentru indicatorii aleși

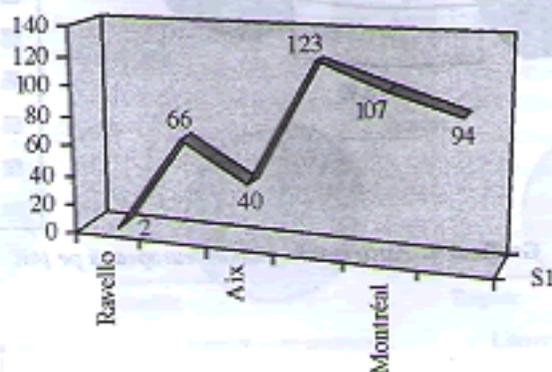
Dată fiind ipoteza diferențierii pe baza originii cultural-geografice (în ceea ce privește cel puțin trei zone : Europa, America Latină, America de Nord) și în concordanță cu literatura anterioară legată de subiect (de Rosa, 2000), credem că este consecvent să realizăm o examinare amănunțită a datelor legate de fiecare dintre aceste zone și să le comparăm. Din motive de spațiu, am decis să prezentăm doar graficele legate de principalii indicatori ce pot fi desprinși din analiza datelor.

Primul indicator luat în considerare a fost participarea la conferințe.

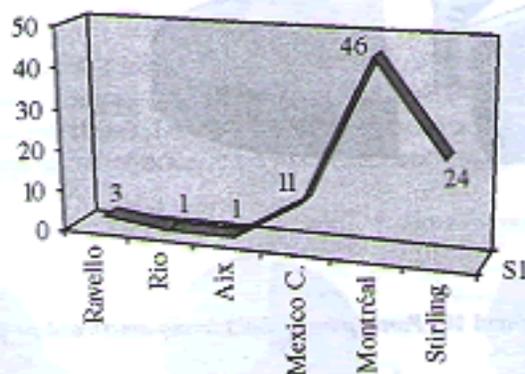

Graficul 6. Participarea europeană la conferințe

Nu suntem surprinși de ceea ce graficele 6, 7 și 8 evidențiază în termeni de număr de lucrări prezentate la fiecare conferință. În condițiile unei creșteri generale continue în ceea ce privește participarea, fiecare dintre cele trei arii cultural-geografice înregistrează valori mari ale frecvențelor de participare pentru conferințele desfășurate în locuri mai accesibile din punctul de vedere al distanței. Acestea sunt, pentru Europa, prima, a treia și a șasea conferință desfășurate în Ravello, Aix-en-Provence și Stirling. Pentru America Latină, valorile maxime se înregistrează pentru conferințele a doua și a șasea, adică cele din Rio de Janeiro și Mexico City. Pentru America de Nord este cazul conferinței numărul cinci, cea din Montréal. În ciuda prezenței câtorva cercetători din America Latină și America de Nord, prima Conferință Internațională asupra RS de la Ravello a fost marcată mai ales de prezența europenilor. Credem că acest fapt se datorează nu atât distanței geografice, cât mai ales faptului că astfel de contacte au fost stabilite abia recent.

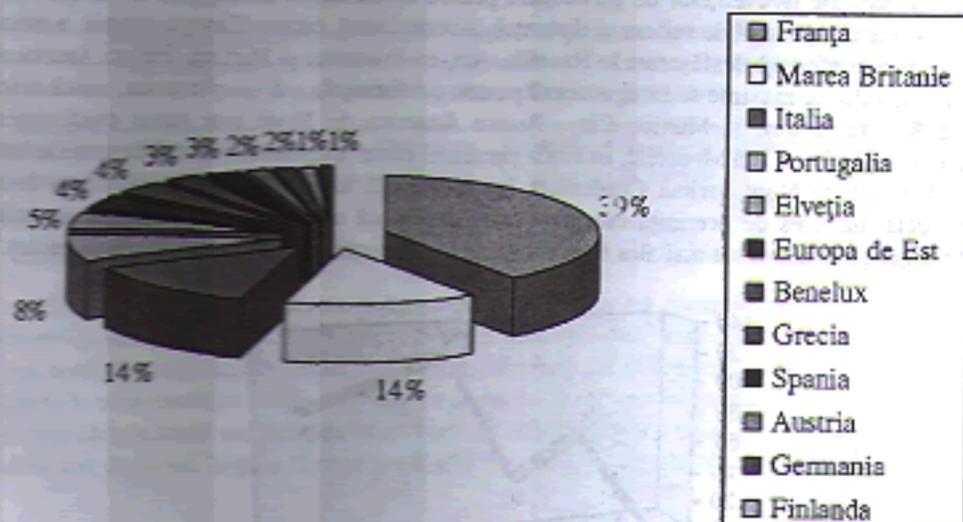
Graficul 7. Participarea latino-americană la conferințe

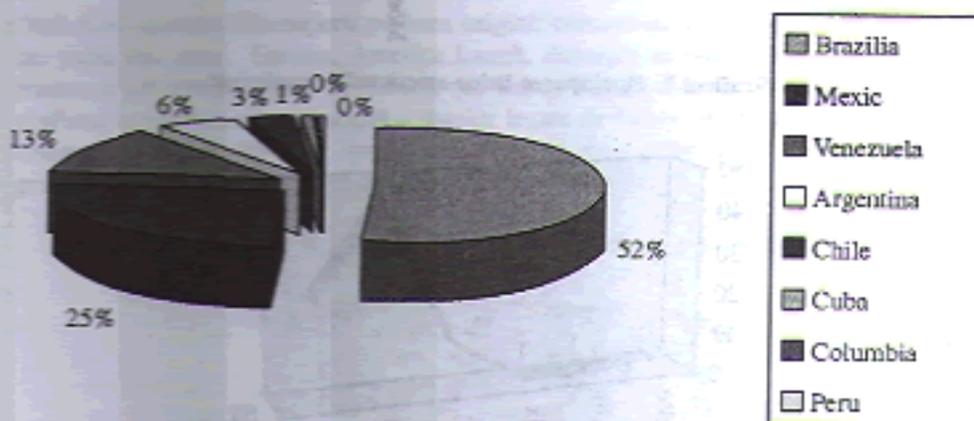
Graficul 8. Participarea nord-americană la conferințe

În cadrul acestor grupări ale marilor arii geografice am considerat, de asemenea, interesant să încercăm să înțelegem care au fost contribuțiile specifice ale diferitelor țări din cadrul grupurilor. De exemplu, în Europa, căci aici se realizează o treime din

lucrările luate în considerare, este clar rolul proeminent jucat de către Franța. În ordine descrescătoare, alte contribuții semnificative sunt cele ale Marii Britanii, Italiei și Portugaliei.

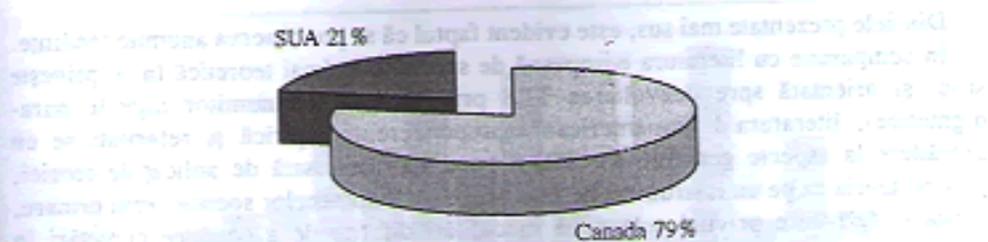

Graficul 9. Participarea globală europeană pe țări

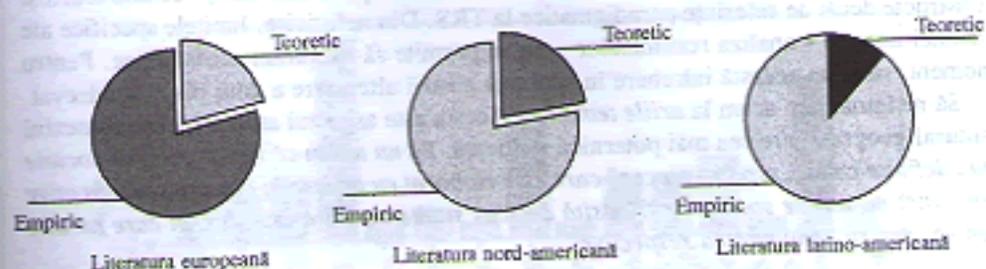
Graficul 10. Participare globală latino-americană pe țări

În ceea ce privește America Latină, este interesant faptul că una din două lucrări a fost scrisă de către un cercetător brazilian. În contextul nord-american, predominanța lucrărilor canadiene este și mai covârșitoare: 79% comparativ cu participarea Statelor Unite, de 21%.

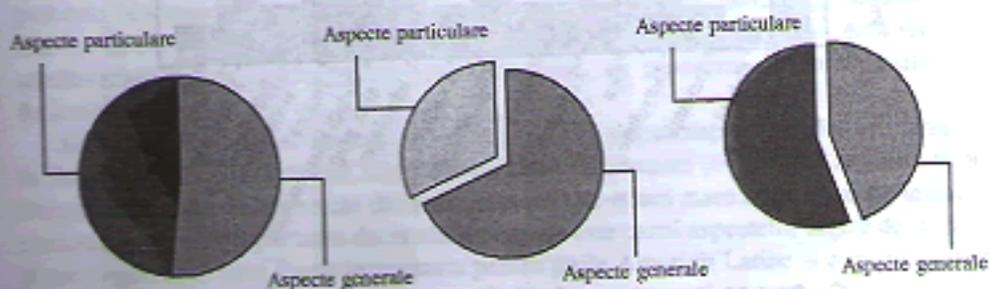
Graficul 11. Participarea nord-americană globală pe țări

Pentru a continua comparația noastră, în ceea ce privește variabila *tipul lucrării (teoretic/empiric)*, am regăsit anumite diferențe între Europa și America de Nord, care, în legătură cu lucrările teoretice produse, deși nu ating 25%, denotă totuși un anumit interes pentru acest tip de abordare. Pe de altă parte, America Latină este orientată mai puternic spre o orientare empirică.

Graficul 12. Distribuția tipurilor de lucrări în literatura europeană, nord-americană și latino-americană

Același tip de dinamică pare să apară și în ceea ce privește variabila *referințe generale la TRS (prezent/absent)*, chiar dacă în acest caz apare o inversare între literatura europeană și cea nord-americană. De fapt, în acest caz, referințele la TRS sunt legate în mod special de aspecte paradigmatiche, cu o mai mare frecvență în cazul Europei.

Graficul 13. Distribuția tipului de referință la TRS în literatura europeană, nord-americană și latino-americană

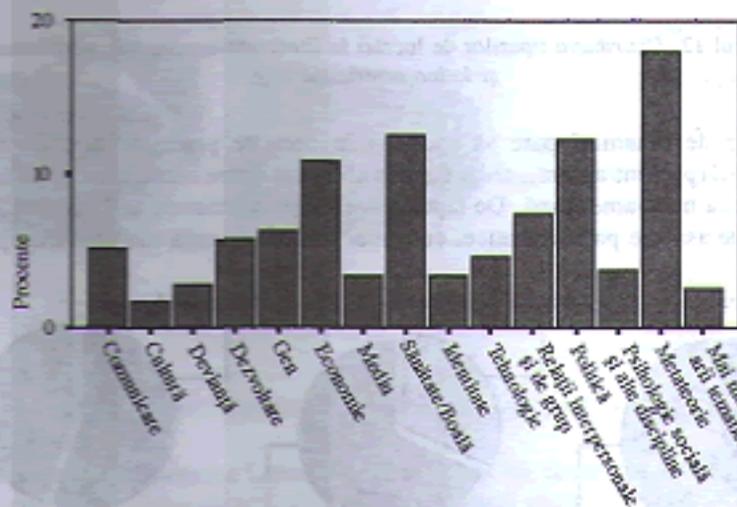
Din cele prezentate mai sus, este evident faptul că se pot observa anumite tendințe.

În comparație cu literatura europeană de specialitate (mai teoretică în ce privește stilul și orientată spre dezvoltarea TRS prin explorarea anumitor aspecte paradigmatic), literatura latino-americană (preponderent empirică și referindu-se cu precădere la aspecte generale ale TRS), pare mai interesată de aplicațiile teoriei, privind teoria ca pe un instrument de interpretare a fenomenelor sociale. Prin urmare, există o dezbateri privind cele două modalități diferite de a conduce cercetări în psihologia socială.

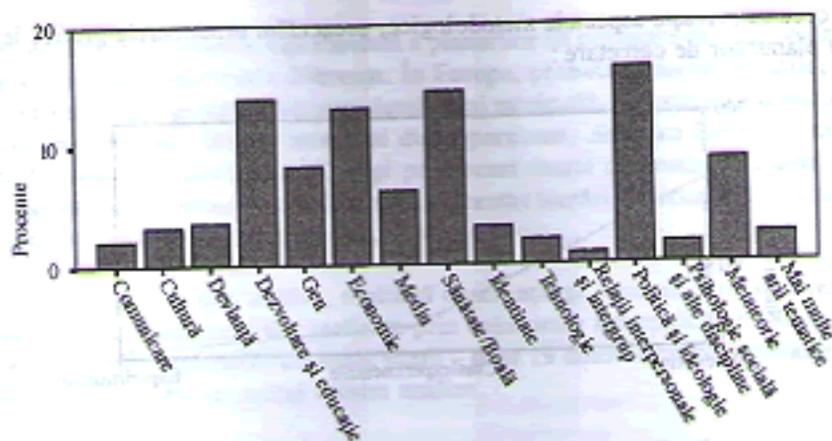
Dar unde se plasează America de Nord în acest curent de gândire? Această zonă înregistrează cea mai mare valoare pentru *comunicări teoretice* dintre cele trei zone luate în considerare.

În ceea ce privește a doua variabilă, *referințe generale la TRS*, cu 55% dintre lucrări referindu-se la TRS într-un mod mai degrabă general, America de Nord este plasată pe o poziție intermediară în relație cu celelalte două zone. Cea mai evidentă explicație este că literatura nord-americană este interesată mai mult de posibilele relații cu alte teorii și constructe decât de referințe paradigmatic la TRS. Din nefericire, limitele specifice ale analizei noastre – analiza rezumatelor – nu ne permite să explorăm această idee. Pentru moment, ridicăm această întrebare în speranța găsirii ulterioare a unui răspuns adecvat.

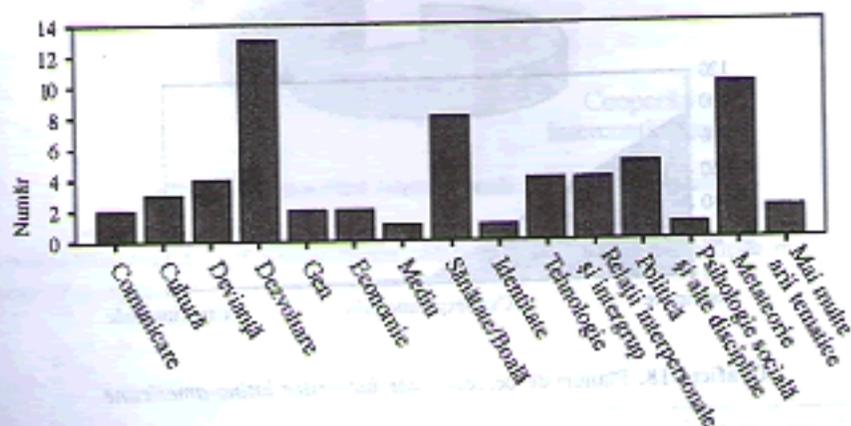
Să ne întoarcem acum la *ariile tematice*. Acesta este aspectul asupra căruia contextul cultural-geografic are cea mai puternică influență. *Să nu uităm că reprezentările sociale sunt definite ca un „produs-proces” care este elaborat cu privire la obiecte semnificative din punct de vedere social. Ar fi lipsită de sens studiarea RS a unui obiect care nu este central pentru comunitatea respectivă.*

Graficul 14. Distribuția ariilor tematice în literatura europeană

Graficul 15. Distribuția ariilor tematice în literatura latino-americană

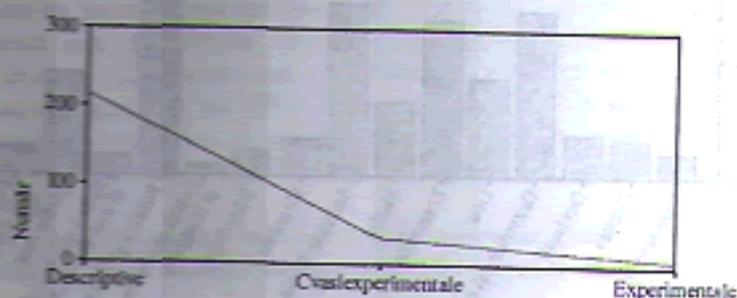

Graficul 16. Distribuția ariilor tematice în literatura nord-americană

Faptul că există o strânsă legătură dintre contextul sociocultural-economic și alegerea unui subiect de cercetare iese la iveală și dintr-o simplă observație. Aria tematică cel mai puternic investigată în America Latină este reprezentată de *politică și ideologie*, în Europa de *metateorie*, iar în America de Nord de *dezvoltare și educație*. Aria tematică *sănătate/boală* este o arie relativ egal distribuită, cu procentaje înalte la toate conferințele.

Acest fapt este, de asemenea, vizibil în relație cu importanța diferitelor arii tematice la fiecare conferință (graficul 22). Este adevărat că anumite țări preferă anumite teme. Prin urmare, acolo unde aceste țări sunt prezente într-o mai mare măsură, ariile tematice preferate sunt mai importante decât altele. Acesta este cazul aspectelor legate de *politică și ideologie*, care sunt foarte importante pentru țările Americii Latine și care au avut un grad mare de importanță în cadrul conferințelor a doua și a patra. *Dezvoltarea și educația*, aflate în fruntea intereselor canadiene, reprezintă teme foarte importante pentru a cincea conferință.

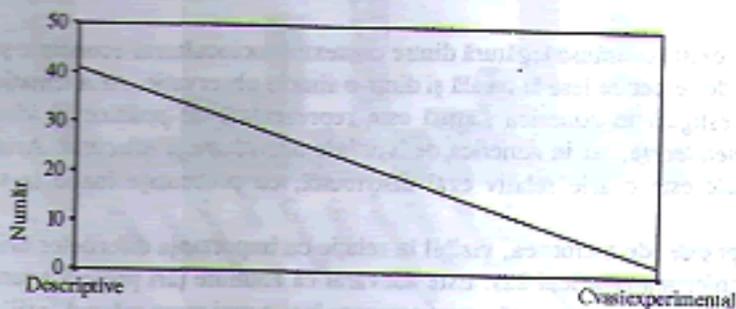
În ceea ce privește aspectele metodologice, prezentăm următoarele grafice legate de natura planurilor de cercetare :

Graficul 17. Planuri de cercetare ale lucrărilor europene

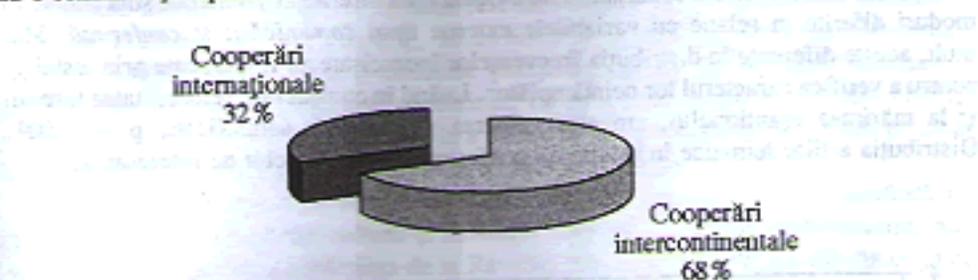
Graficul 18. Planuri de cercetare ale lucrărilor latino-americane

Graficul 19. Planuri de cercetare ale lucrărilor nord-americane

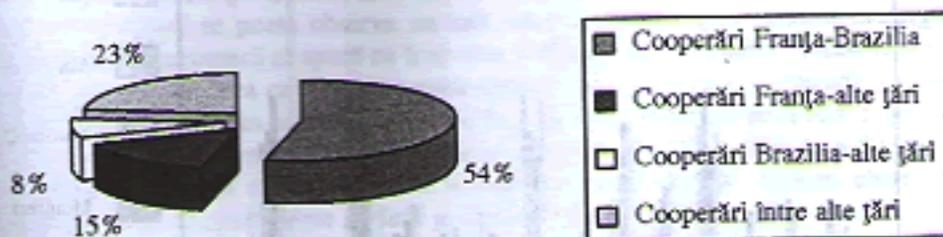
Se poate observa predominanța absolută a planurilor de cercetare descriptive în toate contextele. Și totuși, apar unele diferențe. În Europa, probabil datorită lucrărilor școlii din Aix-en-Provence, se remarcă o prevalență, deși minimală, a lucrărilor experimentale sau cvasiexperimentale. Într-un mod mai disproporționat, America Latină își menține prezența la toate cele trei categorii, deși pe alocuri foarte modestă (cu foarte puține studii experimentale). America de Nord nu a prezentat lucrări experimentale, ci doar un număr mic de studii cvasiexperimentale.

Înainte de a trece la alte analize, o ultimă observație pe care am dori să o realizăm este legată de distribuția studiilor realizate prin colaborare internațională. Deși nu este vorba despre o frecvență înaltă a acestor studii – doar 19 dintre lucrările analizate –, ele au o semnificație aparte în cadrul acestei analize.

Graficul 20. Cooperări internaționale și intercontinentale

Se poate observa că două treimi dintre colaborări sunt intercontinentale mai degrabă decât internaționale.

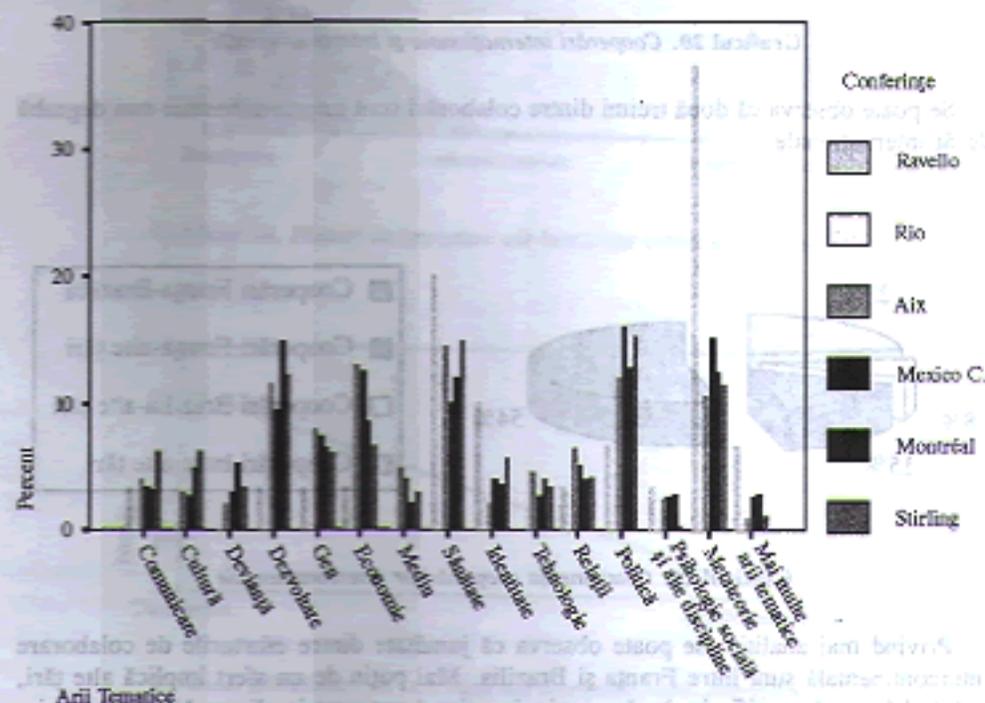
Graficul 21. Componența cooperărilor intercontinentale

Privind mai analitic, se poate observa că jumătate dintre eforturile de colaborare intercontinentală sunt între Franța și Brazilia. Mai puțin de un sfert implică alte țări, apărând în mod specific în două cazuri: în primul caz sunt implicate Marea Britanie, Austria și India, iar în al doilea, Elveția, Mexic și Canada (Québec). Dorim să specificăm

că, dintre cele 7 colaborări între Franța și Brazilia, trei au fost conduse de cercul academic parizian și patru de cel din Aix-en-Provence. În acest punct, se mai poate face o observație: tipul de referință structurală (și la TRS) cel mai des citat în rezumatele lucrărilor din America Latină este, de fapt, cel propriu abordării structuraliste din Aix-en-Provence. Din moment ce cercetătorii din această localitate franceză au participat în mai multe colaborări cu cei din Brazilia, putem să considerăm această observație ca fiind un semn al rezonanței „contagiunii de la vecin la vecin” despre care vorbește Sperber?

Frecvențe încrucișate și rezultatele analizei testului χ^2

Din tabelul frecvențelor încrucișate, este evident cum diferite arii tematice sunt tratate în moduri diferite în relație cu variabilele externe *tipul comunicării* și *conferință*. Mai mult, aceste diferențe în distribuția frecvențelor încrucișate au fost trecute prin testul χ^2 pentru a verifica caracterul lor neîntâmplător. Luând în considerare sensibilitatea testului χ^2 la mărimea eșantionului, am ales valoarea pragului de semnificație $p = 0,001$. Distribuția ariilor tematice în relație cu conferințele este deosebit de interesantă.

Graficul 22. Arii tematice în funcție de conferință

Graficul 22 arată faptul că cea mai frecventă arie tematică abordată de temele de la prima conferință (Ravello, 1992) a fost *teorie, metateorie și aspecte metodologice* (a reprezentat tema a 11 din 30 de lucrări). O altă arie tematică a acestei conferințe a fost cea reprezentată de *sănătate/boală* (6 lucrări din 30). Pe de altă parte, tema *sănătate/boală* înregistrează frecvențe importante în fiecare conferință internațională, dar mai ales la cele din *Rio de Janeiro* (1994) și *Aix-en-Provence* (1996), unde a fost cea mai importantă temă abordată, cu procente de 16,66%, respectiv de 14,72%. Luând în considerare faptul că frecvența de apariție a acestei teme este mare și la ultimele conferințe, putem considera *sănătatea/boala* ca fiind o categorie istorică în cercetarea RS. În ansamblul lucrărilor din Mexic a reprezentat 9,87%, la Montréal 12,09%, iar la Stirling 14,87%.

Ultimele trei conferințe înregistrează cele mai ridicate frecvențe pentru *politică și ideologie* (Mexic, 15,45%, Stirling, 15,24%) și *dezvoltare și educație* (Montréal, 14,16%). Examinând cele șase evenimente științifice, *politica și ideologia* constituie o temă importantă în toate cele șase conferințe, cu excepția celei de la Ravello (1992). Este a doua dintre cele mai tratate teme la a treia și a cincea conferință, apărând pe locul trei (după *economie-muncă-organizații*) la a doua conferință.

În cele ce urmează, vom urmări două arii tematice față de care se manifestă un interes în creștere, și anume *cultura* și *devianța*. Din ceea ce arată datele noastre, nici una dintre ele nu apare la conferința de la Ravello, dar înregistrează apariții din ce în ce mai dese la conferințele următoare, chiar dacă *devianța* este mai puțin abordată la Stirling. Altă temă care nu a mai fost tratată de la conferința din Rio este *tehnologia*, deși frecvențele de apariție a ei rămân aproximativ constante ca proporție. Singura arie tematică ce a înregistrat o evoluție negativă este *mediul*, cel mai des abordată fiind la conferința din Rio.

Un fapt important de observat este rolul Conferinței de la Rio de Janeiro ca fiind cel mai prolific element științific în dezvoltarea de noi arii tematice. De asemenea, pentru Aix-en-Provence, se poate observa un salt cantitativ semnificativ pentru multe arii tematice care începuseră să apară cu frecvențe uniforme sau în creștere. Acest fapt este valabil mai ales în ceea ce privește temele următoare: *dezvoltare și educație* - care a evoluat de la 6,14% din lucrările de la Rio la 9,00% din lucrările de la Aix; *gen*, de la 6,14% la 8%, și *relații interpersonale și intergrup*, de la 2,63% la 6,50%. Ele înregistrează tendințe relativ constante la următoarele conferințe. Aceeași observație este valabilă pentru *psihologia socială și alte discipline*.

Frecvențele încrucișate evidențiază relația dintre *ariile tematice și conferințe*.

După cum se poate observa în tabelul 4, legătura dintre *tipul comunicării și ariile tematice* este deosebit de semnificativă.

Tabelul 4. Valorile χ^2 pentru interacțiunea dintre tipul comunicării și ariile tematice.

Variabile încrucișate	Valorile χ^2	df	Valori critice cu $\alpha = 0,001$
χ^2 între tipul comunicării și ariile tematice	376,246	14	36,12

În următoarele secțiuni vom discuta câteva din cele mai interesante corelații dintre variabile externe (tipul lucrării) și câteva variabile interne, ca, de exemplu, referințe la TRS.

Tabelul 5. Frecvențe încrucișate între tipul comunicării și trimiteri generale la TRS

Referințe generale	Tipul lucrărilor			Frecvență
	Lucrări teoretice	Lucrări empirice	Sumă	
Generale	4%	96%	100%	436
Care nu sunt generale	33%	67%	100%	351

În ceea ce privește secțiunea referiri la TRS, tabelul 5 arată relevanța relațiilor dintre variabila internă trimiteri generale și modalitatea comunicare empirică a variabilei externe tipul lucrării: 96% dintre lucrări care fac trimiteri generale la TRS sunt empirice, iar 33% dintre lucrările cu referințe paradigmatiche specifice la TRS sunt teoretice.

În plus, dacă luăm în considerare, în cadrul populației, procentajele ambelor caracteristici menționate (vezi tabelul 2 și graficul 3), realizăm cât de importantă este această relație. Dacă luăm în considerare dimensiunea tipul comunicării, modalitatea comunicare empirică înregistrează 83,65% din întregul eșantion, iar variabila referințe generale este prezentă în 55,45% dintre cazuri. Așadar, rezultatul semnificativ al testului χ^2 nu se datorează întâmplării.

Tabelul 6. Rezultatele testului χ^2 pentru tipul de comunicare, trimiteri la elementele paradigmatiche ale TRS și conferințe

Trimiteri la elemente paradigmatiche	Tipul lucrărilor			Frecvența
	Lucrări teoretice	Lucrări empirice	Suma	
Referințe la geneză	36%	64%	100%	45
Referințe la procese	20%	80%	100%	59
Referințe la funcții	17%	83%	100%	60
Referințe la structură	24%	76%	100%	113
Referințe la transmitere	12%	88%	100%	16
Referințe la transformări	22%	78%	100%	36
Referințe la metateorie	56%	44%	100%	167

La o analiză mai atentă a frecvențelor încrucișate a variabilei tipul lucrării cu opt referințe specifice la TRS, se observă un ansamblu de frecvențe deosebit de scăzute (cu excepția cazului referințe la structură) și o relevanță mai scăzută a lucrărilor empirice centrate pe aspecte principale ale TRS. Această observație este adevărată mai

ales în cazul variabilelor în legătură cu structura, în legătură cu transformările, în legătură cu metateoria.

Examinarea comună a variabilelor tipul comunicării și legături cu procesul de transformare este similară cu cea a tipului de comunicare și legături cu structura, deși variabila legături cu transformarea înregistrează frecvențe mai scăzute (4,58%, vezi tabelul 2). Ar fi interesant să aflăm dacă similaritatea acestor analize este datorată consistenței modelului dinamic propus de la dezvoltarea „Teoriei nodului central”. Acesta este un model ce probabil a fost tratat de aceiași autori care l-au propus, care, prin urmare, și-au încadrat lucrările în abordarea structuralistă, în concordanță cu definiția paradigmatică a școlii din Aix.

În cele din urmă, frecvențele încrucișate dintre tipul comunicării și legături cu metateoria arată, pentru prima oară, o proporție majoră a lucrărilor teoretice, ceea ce nu este surprinzător. Dimpotrivă, noi am fi așteptat o pondere și mai puternic teoretică pe această variabilă. Explicăm acest rezultat ca fiind datorat unei reorientări a interesului prospectiv și retrospectiv pentru aspectele teoretice în relație cu dezbateră importantă care s-a născut în anumite arii de cercetare, precum și datorită aspectelor de nivel metodologic ce sunt cuprinse în definiția oferită de noi a trimerilor metateoretice față de teorie în ultimele decenii (de exemplu, poziția analizei radicale a discursului).

Înaltul procentaj (21,25%) pe care această variabilă îl înregistrează în populație (ansamblul lucrărilor luate în considerare), general vorbind, repune în discuție parțial figura prezentată pentru variabila tipul comunicării. Deși marea majoritate a lucrărilor sunt empirice, se pare că asta nu înseamnă o lipsă a interesului față de aspectele teoretice și metateoretice.

Tabelul 7. Frecvențe încrucișate între tipul comunicării și trimeri la elemente paradigmatică ale TRS

Tipurile de lucrări la conferințe. Testele χ^2			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson χ^2	34,647	5	0,000
Likelihood Ratio	27,072	5	0,000
Linear-by-Linear Association	0,278	1	0,598
N of Valid Cases	1093		

a. 1 cells (8,3%) have expected count less than 5.
The minimum expected count is 5,00.

Tipul de lucrare * Referințe generale la TRS. Testele χ^2					
Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)	
Pearson Chi-Square	116,529	1	0,000		
Continuity Correction	114,768	1	0,000		
Likelihood Ratio	119,804	1	0,000		
Fisher's Exact Test				0,000	0,000
Linear-by-Linear Association	116,423	1	0,000		
N of Valid Cases	1093				
a. Computed only for a 2 x 2 table					
b. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 79,09.					

Conferințe * Referințe generale la TRS. Testele χ^2			
Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	
Pearson Chi-Square	5,762	5	0,330
Likelihood Ratio	5,822	5	0,324
Linear-by-Linear Association	0,000	1	0,995
N of Valid Cases	1093		
a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,04.			

Prezentarea rezultatelor Analizei de evaluare/cântărire a celei mai mici distanțe/celui mai mic spațiu (WSSA1) și a Analizei Fațetelor

Graficul 23 este o Diagramă Spațială ce reprezintă afișarea rezultatelor WSSA1. În acest grafic, rezultatul tuturor corelațiilor dintre toate variabilele considerate cu semnul și intensitatea lor este exprimat în termeni spațiali. Presupunerea de la baza modelului este că fiecare variabilă din spațiul conceptual al „obiectului de studiu” (reprezentat ca spațiu statistic) ia o anumită poziție în funcție de importanța relației cu toate celelalte. Această poziție va fi influențată atât de tăria legăturilor, cât și de sensul lor. Dat fiind faptul că fiecare variabilă internă interacționează nu numai cu o altă variabilă, ci cu toate celelalte, relațiile verificate prin analize bivariate nu vor fi menținute neapărat în totalitate. În dinamica totală a grupului, ele pot fi întărite, slăbite sau modificate de influența celorlalte variabile.

În Diagrama Spațială 23, variabilele interne sunt organizate într-o structură modulară circulară, unde nucleul central reprezintă punctul de intersecție al tuturor corelațiilor și clarifică acele caracteristici mai generale și comune ale conceptului-spațiu. Toate celelalte variabile sunt plasate în jurul unui nor de variabile centrale în mod concentric și în relație cu variabilele cu care corelează mai puternic. Acestea au mai puține caracteristici în comun, dar definesc, într-un fel, semnificația valorilor centrale.

Graficul 23. WSSA față de variabilele externe - Variabile Interne empirice și teoretice : sesiunea/ședința Ariilor tematice și cea a Trimesterilor la TRS

Deloc surprinzător, în graficul nostru variabilele centrale sunt conferințele, cu excepția celei de la Ravello, și asta datorită caracterului diferit teoretic și metateoretic al lucrărilor prezentate acolo, slab corelate cu alte aspecte specificate de către sectorul extern în zona sa de influență.

În sectorul exterior apropiat de conferințele din Montréal, Mexic și Rio de Janeiro, precum și cea din Aix-en-Provence, aria tematică *sănătate/boală* ar putea fi, de fapt, inclusă în norul variabilelor centrale datorită prezenței sale masive la toate conferințele și abordării ei eterogene din partea tuturor națiunilor.

Cu un caracter mai puternic de implicare, în stratul următor avem referințe generale la TRS, de unde toate celelalte arii tematice radiază spre un sector mai periferic. Acestea se găsesc mai aproape de conferințele unde au ocupat mai mult spațiu (de exemplu, *dezvoltare* la Montréal, *mediu* la Rio, *gen* în Mexic). Deși a fost tratată atât la conferința din Mexic, cât și la cea din Rio de Janeiro, tema *politică și ideologie* se găsește, în mod aparent ciudat, în stratul cel mai îndepărtat de centru, într-o poziție intermediară între cele două conferințe.

În sectorul extern, lângă variabila centrală *Aix-en-Provence* și deosebit de apropiată de norul central se regăsesc diferite tipuri de referințe la RS, și anume la *structură*, *transformare*, *proces* și *funcții ale RS*. Într-un strat mai periferic se găsesc trimiteri la RS în termeni metateoretici și de *geneză*, precum și conferința de la *Ravello*. Într-un strat și mai îndepărtat pot fi identificate ariile tematice *psihologie socială și alte discipline*, *metateorie*, *comunicare și multimedia*, precum și *tehnologie*, care, după cum arată frecvențele intersectate, au crescut ca prezență la a treia conferință.

La prima analiză, această structură ne face să ne așteptăm la o anumită diferențiere între conferințele de la Rio de Janeiro, Mexic și Montréal care ar putea fi caracterizate ca având interese mai degrabă aplicative. A treia conferință, din Aix-en-Provence, pare a fi legată mai puternic de interese legate de aspectele paradigmaticale ale teoriei. Oricum, luând în considerare poziția variabilelor externe *lucrări teoretice* și *empirice* proiectate în această structură, interpretarea graficului poate oferi o nouă perspectivă.

De fapt, variabilele externe sunt distribuite în mod clar antitetic și bipolar. Mai precis, variabila *lucrări empirice* (*empiric*) se află în afara norului de variabile, în timp ce variabila *lucrări teoretice* (*teoretic*) se află în interior, chiar dacă nu într-o poziție centrală. La prima vedere, poziția este surprinzătoare dacă se ia în considerare frecvența înaltă a lucrărilor empirice în cadrul populației studiate, precum și faptul că majoritatea conferințelor au confirmat prevalența lucrărilor empirice.

La o analiză mai atentă, observăm că variabila *teoretic* are o poziție specială. Este în interiorul norului, o poziție opusă variabilei *empiric*, și e localizată aproape în centrul unui cerc strâns de variabile legate de referințe paradigmaticale la RS. Prin urmare, putem încerca o interpretare coerentă cu ipoteza întregului program de cercetare lansat de Annamaria de Rosa. În mod natural, cele două variabile, *teoretic* și *empiric*, sunt opuse una alteia. Oricum, variabila *tipul de lucrare teoretică* atrage spre sine, cu o anumită tărie, variabilele *trimiteri specifice la TRS* și *Conferința de la Ravello*. Aceasta se întâmplă probabil datorită faptului că trimiterile specifice la RS sunt exprimate cu mai multă tărie în lucrările teoretice. Ele sunt legate de diferite arii tematice care au fost, de asemenea, tratate. Acesta este motivul pentru care norul rămâne coeziv și nu se divide de-a lungul celor doi poli. Oricum, variabilele arii tematice sunt distribuite în cel mai extern strat la norului, în sectorul variabilei *empiric*.

În plus, se poate observa că *Ravello* este singura variabilă-conferință care se mișcă în sfera de influență a *teoreticului*. Chiar menținând o poziție centrală în cadrul norului, celelalte patru conferințe sunt distribuite sub forma unui semicerc în jumătatea opusă a norului. După cum se arată în graficul 25, *Aix-en-Provence* este poziționată ca o interfață între cele două jumătăți și aproape de variabilele referințe la *structură* și referințe la *transformări*.

Acuratețea acestei reprezentări grafice a datelor este confirmată de curba lui Shepard.

Dat fiind faptul că graficul 23 demonstrează structura conceptului nostru (corpul de lucrări prezentate la conferințele internaționale bianuale) și considerând ca interne doar variabilele legate de *ariile tematice* și referințe specifice la TRS, putem întreba :

cum se schimbă această structură dacă substituim variabilele legate de *trimiterile specifice la TRS* cu țara instituției autorului? Mai jos se regăsește Diagrama Spațială 24.

Chiar dacă poziția variabilelor externe este aceeași, adică polarizată cu variabila *teoretic* înăuntru și variabila *empiric* în exterior, distribuția diferitelor arii tematice apare mai degrabă diferită. Se poate observa cât de puternice sunt legăturile dintre diferitele țări și arii tematice.

S-ar părea că trei sectoare apar în interiorul norului, ceea ce ne-a făcut să ne gândim la o structură modulară secvențială.

Primul sector e localizat pe partea empirică și este reprezentat de variabilele *dezvoltare, mediu, economie, cultură, gen*, câteva țări și arii precum America Latină, Orientul Mijlociu, Europa de Nord, Finlanda, Africa, și colaborările internaționale și intercontinentale.

Un alt sector cuprinde variabile precum *metateorie, psihologie socială și alte discipline*, țări precum Germania, Austria, Australia, Grecia, Belgia, Japonia și conferința de la Ravello.

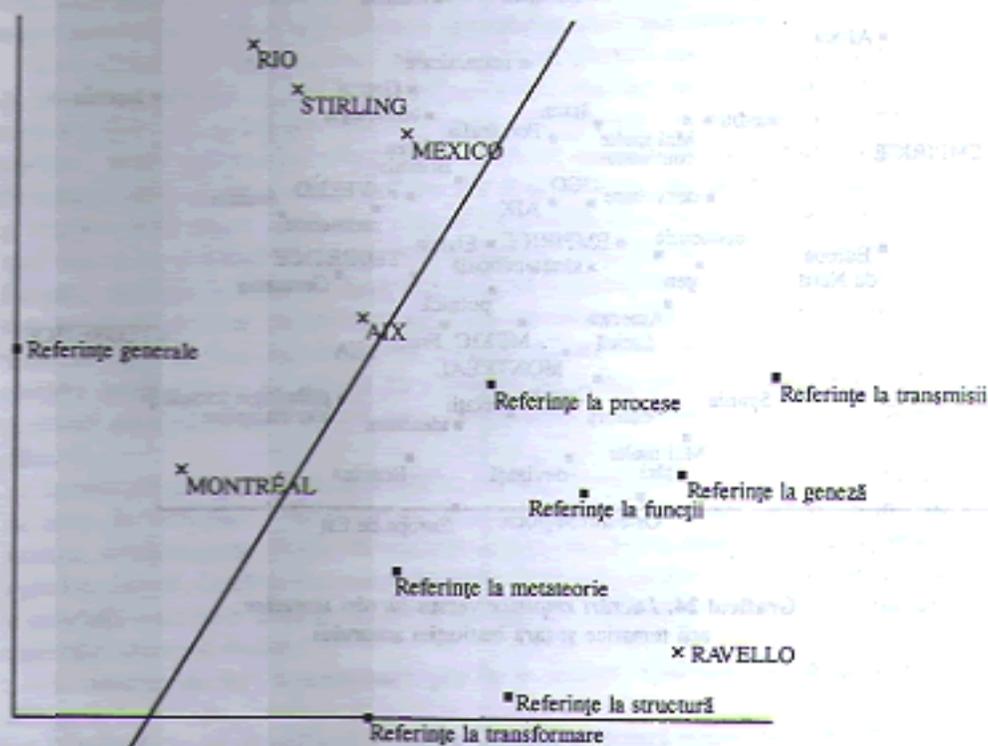
Graficul 24. Lucrări empirice versus lucrări teoretice : arii tematice și țara instituției autorului

În final, un al treilea sector intermediar cuprinde următoarele variabile: de la a doua până la a treia conferință, *comunicare, politică, identitate, sănătate, devianță, relații interpersonale și intergrup, tehnologie*, și țări precum Marea Britanie, Franța (care deține o poziție oarecum centrală), Canada, Elveția, Portugalia, Italia, Europa de Est, și colaborările internaționale.

Franța, Marea Britanie, Canada și America Latină se află în centrul norului. Din moment ce sunt țările care înregistrează cele mai mari frecvențe, probabil au fost active într-un număr mai mare de arii tematice și au fost reprezentate la toate conferințele. Se pot observa câteva schimbări semnificative față de graficul 23. De exemplu, variabila *politică*, înainte aflată pe partea empirică, s-a deplasat pe partea teoretică, în centru. Cum poate fi explicată această schimbare?

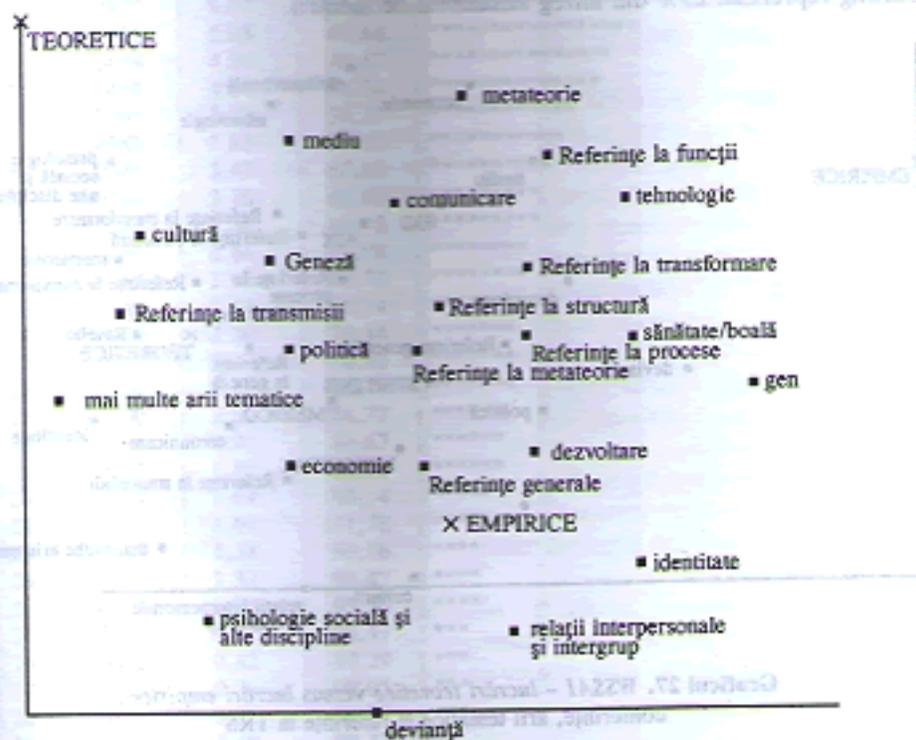
Variabila *politică* pare să fie localizată într-o poziție centrală față de cei doi poli. Primul pol este alcătuit din două variabile cu care se află în legătură, conferința din Mexic (aici *politică* a fost cea mai frecventă temă) și America Latină. America Latină a produs mai mult de jumătate din corpul de lucrări pe teme politice. La polul opus, Elveția este singură căci, datorită faptului că jumătate din lucrările sale au fost dedicate acestei teme, rezultatele corelează puternic. O soluție mediată a fost obținută.

Coefficientul de înstrăinare pentru acest grafic este de 0,24788.

Graficul 25. Diagrama WSSAI și variabilele externe: Ravello, Rio, Aix, Mexic, Montréal, și variabile interne: sesiunea variabilei trimiteri la TRS

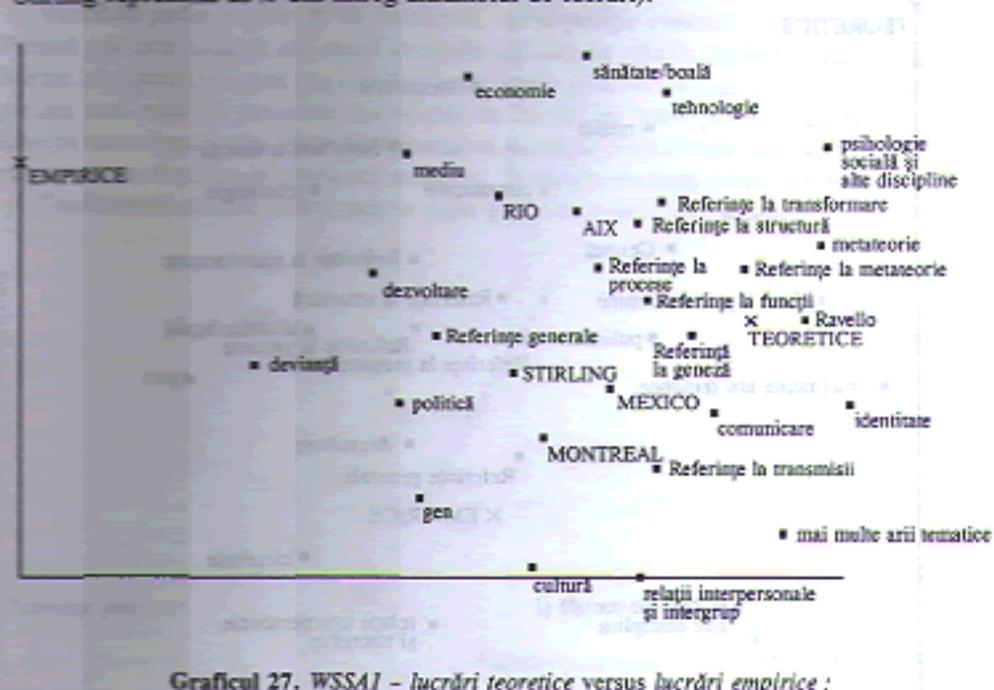
În graficul 25 putem găsi o structură deja observată în graficul 23, chiar dacă este mai accentuată. Mai precis, găsim o concentrație de referințe paradigmactice la RS în jurul conferinței de la Ravello. Mai specific, dezvoltarea, funcționarea, structura și transformarea RS sunt incluse în spațiul dintre Ravello și Aix. Aix-en-Provence ocupă o poziție centrală în graficul 25 și împarte zona tocmai descrisă de o a doua zonă opusă, unde regăsim celelalte patru conferințe și variabilele trimiteri generale la RS. Linia trasată pe grafic pune în evidență existența acestor două sectoare.

Graficul 26. WSSAI - lucrări teoretice versus lucrări empirice:
arii tematice și referințe la TRS

În legătură cu datele de la Conferința de la Stirling, Diagrama Spațială 26 arată bine cunoscuta structură modulară circulară și aceeași balanță între variabilele externe *teoretic* și *empiric*. Nou este faptul că în centrul acestei structuri se pot observa 3 tipuri de referințe la TRS: trimiteri generale, trimiteri la metateorie și trimiteri la structura RS, chiar dacă ariile tematice *teorie*, *metateorie* și *aspecte metodologice* se plasează pe stralul exterior. În consecință, discursul dezvoltat la această conferință pare să fie articulat în jurul celor trei trimiteri la lucrările teoretice și empirice.

Turnura spre o implicare teoretică și metaanalitică în cercetările empirice este, de asemenea, evidențiată în graficul 27, unde am luat în considerare ansamblul de rezumate de la toate cele șase conferințe, chiar dacă pare mai puțin evident (rezumatele de la Stirling reprezintă 25% din întreg ansamblul de lucrări).

Graficul 27. WSSAI - lucrări teoretice versus lucrări empirice : conferințe, arii tematice și referințe la TRS

În acest grafic, atât structura, cât și pozițiile specifice ale tuturor variabilelor sunt similare cu cele din graficele anterioare, chiar dacă relația dintre variabilele *teoretic* - *metateorie* este mai slabă. Acesta este probabil efectul dezvoltării pe care am evidențiat-o la Conferința de la Stirling în sensul orientării teoretice spre cercetarea metaanalitică. În plus, s-a văzut că această conferință de la Stirling formează un grup cu conferințele din Mexic și Montréal, în opoziție cu cele de la Rio de Janeiro și Aix-en-Provence. Oricum, între cele două grupuri, ea ocupă o poziție centrală. Poziția ariei tematice *comunicare*, care a fost importantă atât la Ravello, cât și la Stirling, ocupă o poziție apropiată atât de Ravello, cât și de Stirling.

Analize realizate prin SPAD.N (Sistem portabil pentru analiza datelor): analiza corespondențelor multiple

Prin analiza corespondențelor multiple (ACM) am obținut următoarea histogramă a varianței explicate de fiecare factor:

Histograma primelor 40 de valori proprii

NUMĂR	VALOARE PROPRIU	PROCENT CUMUL	PROCENT CUMUL	
1	0,2795	27,95	27,95	*****
2	0,0807	8,07	36,03	*****
3	0,0565	5,65	41,68	*****
4	0,0499	4,99	46,67	*****
5	0,0468	4,68	51,34	*****
6	0,0393	3,93	55,27	*****
7	0,0383	3,83	59,10	*****
8	0,0343	3,43	62,53	*****
9	0,0310	3,10	65,63	*****
10	0,0282	2,82	68,45	*****
11	0,0264	2,64	71,08	*****
12	0,0262	2,62	73,70	*****
13	0,0244	2,44	76,14	*****
14	0,0230	2,30	78,44	*****
15	0,0217	2,17	80,61	*****
16	0,0216	2,16	82,77	*****
17	0,0200	2,00	84,77	*****
18	0,0191	1,91	86,67	*****
19	0,0182	1,82	88,50	*****
20	0,0164	1,64	90,14	*****
21	0,0164	1,64	91,78	*****
22	0,0138	1,38	93,16	*****
23	0,0132	1,32	94,47	*****
24	0,0108	1,08	95,55	*****
25	0,0092	0,92	96,47	****
26	0,0082	0,82	97,29	****
27	0,0076	0,76	98,05	***
28	0,0072	0,72	98,77	***
29	0,0040	0,40	99,17	**
30	0,0036	0,36	99,53	**
31	0,0023	0,23	99,76	*
32	0,0014	0,14	99,90	*
33	0,0007	0,07	99,97	*
34	0,0002	0,02	99,99	*
35	0,0001	0,01	100,00	*
36	0,0000	0,00	100,00	*
37	0,0000	0,00	100,00	*
38	0,0000	0,00	100,00	*
39	0,0000	0,00	100,00	*
40	0,0000	0,00	100,00	*

Graficul 28. Histograma „Autovalorilor” SPAD.N

Descrierea și interpretarea axelor factoriale

În descrierea și interpretarea factorilor și a intersecțiilor lor, vom acorda mai multă atenție primilor doi factori. De fapt, în concordanță cu valorile obținute după reevaluare prin formula de optimizare a lui Benzecri, primii doi factori explică mai mult de 96% din varianță. Ei sunt, de asemenea, cei pe care li vom discuta în comparație cu rezultatele WSSA1. Graficul 29 arată intersecția dintre prima axă (abscisa) și a doua (ordonata).

Primul factor: *empiric versus teoretic*

Semi-axa negativă a primului factor cuprinde variabilele asociate cu lucrările empirice. Acesta este motivul pentru care modalitatea prezentă pentru axa *cercetare descriptivă* e localizată de-a lungul acestei semi-axe. Cercetarea descriptivă pare să fie cea mai utilizată modalitate în abordarea aplicativă a TRS și, în conformitate cu datele globale, planurile de cercetare descriptivă reprezintă majoritatea covârșitoare.

După modalitatea absentă pentru toate valorile lipsă legate de aspecte metodologice¹, această variabilă (și modalitățile/nivelurile corespunzătoare) este cea care orientează cel mai puternic axa, prezentând distribuțiile cele mai înalte, atât relative, cât și absolute, și valorile testului. În cadrul variabilelor ilustrative care în modalitatea/nivelul lor prezent sunt proiectate pe această semi-axă, găsim variabilele *lucrări empirice* și *Montréal*. Acestea contrastează cu modalitățile „prezent” ale variabilelor *lucrări teoretice* și *Ravello* pe semi-axa pozitivă.

Oglindind semi-axa negativă, pe semi-axa pozitivă găsim modalitatea/nivelul prezent al variabilelor *cercetare de teren* și *design descriptiv* al cercetării. Totuși, în timp ce ele erau absente pe semi-axa negativă, găsim variabile precum *referințe la metateorie* și aria tematică *metateorie*.

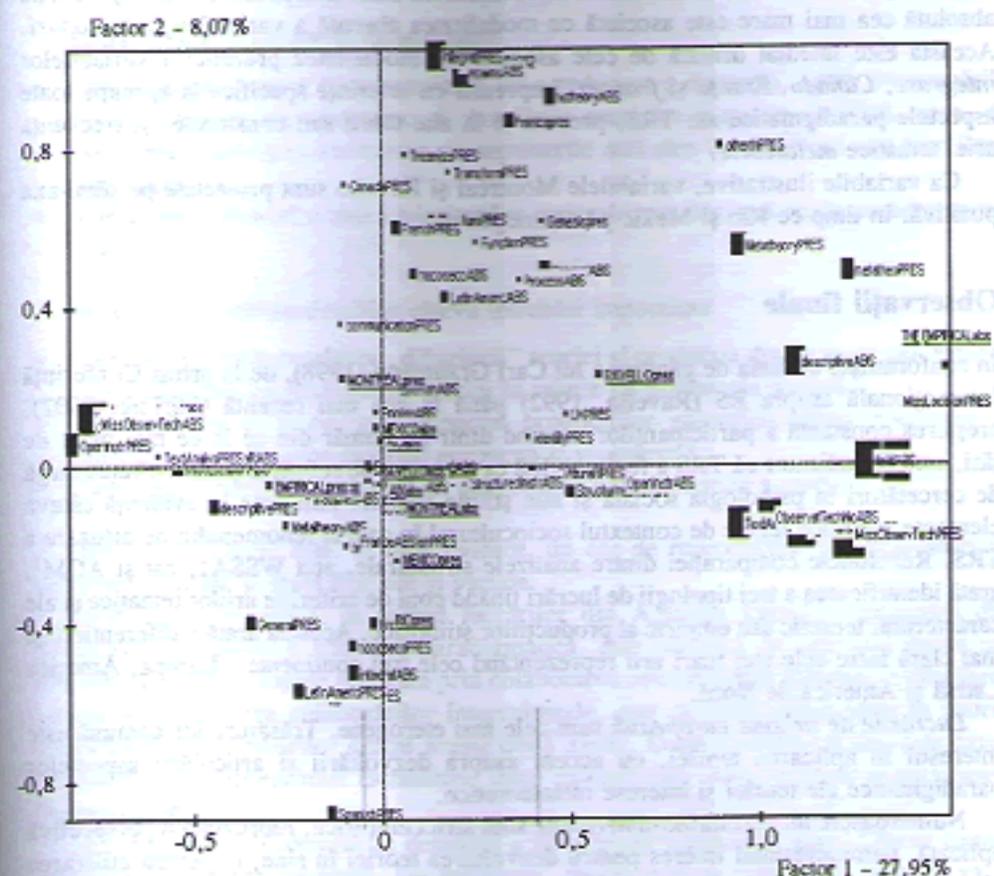
Pe semi-axa pozitivă există, de asemenea, variabila *alte teorii* (modalitate/nivel prezent), care are o mare putere a orientării pe axă, indicând că lucrările localizate pe această semi-axă au avut de-a face cu un nivel metateoretic de analiză pentru TRS.

1. De fapt, aceste aspecte sunt prezentate doar în codarea caracteristicilor lucrărilor teoretice care nu au o componentă de cercetare empirică.

Al doilea factor : literatura europeană și nord-americană versus literatura latino-americană

Al doilea factor extras exprimă diferența între contextele culturale și influența acestor diferențe asupra producției din diverse țări.

Graficul de mai jos nu este nou pentru noi (vezi nivelul de comparație pentru statisticile descriptive) și e reflectat în polaritatea exprimată de axa literaturii de origine europeană și nord-americană și a literaturii latino-americane.

Graficul 29. Incrucișarea primei și a celei de-a doua axe factoriale extrase prin ACM

O astfel de polaritate este imediat pusă în evidență de localizarea sa la extremitatea semi-axei negative a modalității prezente a variabilei *limba spaniolă (prezent)* și imediat după *America Latină (prezent)*, *fără scopuri* (care pe această axă prezintă cea mai înaltă contribuție absolută) și *fără constructe sau concepte (prezent)*.

Integrarea este absentă. Luând în considerare că, printre posibilele tipuri de trimitere la alte teorii, cele care susțin posibilitatea integrării teoriilor reprezintă majoritatea, această combinație de modalități/niveluri și variabile ne conduce să credem că:

- aceasta este axa literaturii latino-americane;
- la nivelul comparării teoretice cu alte teorii și constructe, tipul lucrării prezentate aici este mai degrabă liber.

Modalitatea/nivelul prezent al variabilei *trimiteri generale la RS* pe aceeași semi-axă susține această linie de gândire. Bazându-ne pe statistici comparative, putem spune că, de fapt, această variabilă caracterizează lucrările latino-americane.

Discuția ar fi inversată dacă luăm în considerare semi-axa pozitivă. Aici, proporția absolută cea mai mare este asociată cu modalitatea absentă a variabilei *fără scopuri*. Aceasta este imediat urmată de cele asociate cu modalitatea prezentă a variabilelor *integrare, Canada, Franța și francez*, împreună cu referințe specifice la aproape toate aspectele paradigmatiche ale TRS, precum și la alte teorii sau constructe, și frecvența ariei tematice *metateorie*.

Ca variabile ilustrative, variabilele Montréal și Ravello sunt proiectate pe semi-axa pozitivă, în timp ce Rio și Mexic pe cea negativă.

Observații finale

În conformitate cu linia de gândire a lui Carl Graumann (1998), de la prima Conferință Internațională asupra RS (Ravello, 1992) până la cea mai recentă (Stirling, 2002), creșterea constantă a participanților, venind dintr-un număr din ce în ce mai mare de țări, este un indicator că TRS a fost stabilită ca un punct de referință pentru o rețea largă de cercetători în psihologia socială și alte științe sociale. Am scos în evidență câteva elemente specifice legate de contextul sociocultural în cadrul fenomenului de difuzare a TRS. Rezultatele comparației dintre analizele structurale, atât WSSA1, cât și ACM¹, arată identificarea a trei tipologii de lucrări ținând cont de criteriile ariilor tematice și ale caracterului teoretic sau empiric al producțiilor științifice. Acestea arată o diferențiere și mai clară între cele trei mari arii reprezentând cele trei continente: Europa, America Latină și America de Nord.

Lucrările de origine europeană sunt cele mai eterogene. Trăsătura lor comună este interesul în aplicarea teoriei, cu accent asupra dezvoltării și articulării aspectelor paradigmatiche ale teoriei și interese metateoretice.

Numeroasele *lucrări latino-americane* sunt strict empirice, reprezintă o perspectivă aplicată, nemanifestând interes pentru dezvoltarea teoriei în sine, ci pentru utilizarea ei ca instrument în înțelegerea fenomenelor realității sociale semnificative pentru comunitatea de apartenență (democrație, inegalitate socială, probleme socio-economice).

1. Pentru o prezentare mai detaliată a comparației dintre WSSA1 și ACM, vezi de Rosa, d'Ambrosio (2003).

Lucrările de origine nord-americană, marea majoritate canadiene, sunt legate de interese metateoretice pentru relația TRS cu alte teorii, abordări sau constructe. În ceea ce privește partea aplicativă, interesele canadiene se concentrează asupra unor aspecte ce afectează dezvoltarea și educația, elemente care, la rândul lor, au primit un impuls puternic ce coincide cu participarea canadiană în creștere.

În ciuda diferențelor, din rezultatele noastre emerge o tendință comună în relație atât cu arii tematice transversale (de exemplu, *sănătate/boală*), cât și în ceea ce privește dimensiunea temporală.

Schimbarea structurală indicată de diagramele spațiale (confirmate, de asemenea, de rezultatele ACM) aduc dovezi pentru o transformare în lucrările celei mai recente Conferințe Internaționale în comparație cu cele anterioare.

Două modele clare pot fi identificate:

- ultima decadă pare a fi caracterizată de o reducere a distanței dintre preocupările pentru întrebări metateoretice și abordările empirice inspirate de TRS, care, de asemenea, pare să-și formuleze presupunerile mai ales în relație cu alte teorii sau constructe;
- o prezență relevantă totuși a trimerelor generale mai degrabă decât paradigmatică la RS.

În continuare rămân deschise câteva întrebări importante:

- Cum este posibilă corelarea „difuziunii” teoriei și producția din ce în ce mai masivă a cercetătorilor cu dezvoltarea teoriei în relație cu psihologia socială?
- În ce măsură și în ce mod impactul producțiilor științifice latino-americane și canadiene au influențat modelul european și viceversa?
- Care sunt factorii de rezistență în dezvoltarea paradigmatică a teoriei?

Difuzarea TRS nu este, în mod evident, un caz de reproducere fără schimbări în contexte culturale și științifice noi și variate.

Doar ca un exemplu, în corpul lucrărilor din America Latină (majoritatea din Brazilia), când apare o trimitere paradigmatică, este invocată de cele mai multe ori *structura RS*. Cum studiile realizate prin colaborarea cercetătorilor francezi și brazilieni constituie majoritatea colaborărilor interculturale, este posibilă întoarcerea în istoria contactelor și schimburilor dintre aceste două medii. După Sperber, acesta este cazul „grupurilor de reprezentări (schimbate între culturi) care sunt reciproc avantajoase” (Sperber, 1994).

În concluzie, o reconstrucție detaliată a fluxului de cercetători între diferite centre științifice pare acum necesară. De asemenea, pentru a evita concluziile pripite, va fi necesară integrarea și compararea rezultatelor obținute din metaanaliza bazată pe rezumatele prezentate la conferințe în cadrul unui program mai larg având ca scop metaanaliza întregului corp al literaturii inspirate de paradigma RS, incluzând lucrări de doctorat, cărți și articole.

Traducere de Dorin Nastas și Daniela Pop

Abstract: This article is based on research conducted in the framework of a meta-theoretical analysis of the complete body of Social Representations literature launched by Annamaria de Rosa in 1994 (see de Rosa, 1994, 2001a, 2001b, 2002). It focuses on literature produced for International Social Representations Conferences, considered the primary institutional context of this specialised scientific community to disseminate and develop the Social Representation Theory and related research fields. Some time has passed since the foundation of the theory (1961) and more and more researchers from different cultural settings are participating in the field. This work is meant to provide an organic, comprehensive understanding of the direction that research in Social Representations is taking and of the overall development of this theory over time and across continents. Abstracts of all conference literature currently available in both electronic and traditional printed format were used as analysis units. Content analysis was carried out on these materials using a reduced version of the "Grid for Meta-Analysis of SR literature" (de Rosa, 1994), available on the European PhD on Social Representations and Communication website: <http://www.europhd.psi.uniroma1.it>. After classification, the data was analysed using tools provided by HUDAP (WSSA1), SPAD.N (ACM), and SPSS statistical packages to develop a "facet analysis" and ACM, using the international conferences on SR and the theoretical vs. empirical nature of the presentations as illustrative variables. Finally, a data comparison was made between results obtained through the various strategies of data analysis described above. Here we intend to further develop the discussion of the results already presented in a previous contribution (de Rosa, D'Ambrosio, 2003) aimed to offer a total view of the relationship between the ACM and WSSA1 statistical analyses in terms of overlapping areas, differences and convergences. The novelty of this article, compared to previous contributions, is the focus on the comparative cross-cultural perspective in the meta-theoretical analysis of the development of the SR theory.

Résumé: Cet article est une métaanalyse des publications sur les représentations sociales entre 1994 et 2002. On a fait l'analyse des études présentées aux conférences internationales sur les représentations sociales. Ces conférences sont des contextes institutionnels pour le développement de la théorie sur les représentations sociales. Les résumés de ces conférences ont été les unités d'analyse. On a fait l'analyse de contenu en utilisant la Grille pour la métaanalyse des textes sur les représentations sociales. Pour l'analyse des données on a utilisé les logiciels HUDAP (WSSA1), SPAD-N (ACM) et SPSS. Les variables ont été les conférences sur les représentations sociales et la nature empirique vs. la nature théorique des communications. La nouveauté de cet article est le regard transculturel sur le développement de la théorie des représentations sociales.

Bibliografie

- Abric, J.-C. (1976), *Jeux, conflits et représentations sociales*, teză de doctorat, Université de Provence, Aix-en-Provence.
- Abric, J.-C. (1992), *Système central, système périphérique : leur fonction et leur rôle dans la dynamique des représentations sociales*, comunicare la prima Conferință Internațională asupra Reprezentărilor Sociale, Ravello, 3-5 octombrie.
- Abric, J.-C. (1994a), „L'organisation interne des représentations sociales : système central et système périphérique”, in C. Guimelli (ed.), *Structure et transformation des représentations sociales*, Delachaux et Niestlé, Paris, pp. 73-84.
- Abric, J.-C. (2000), „A structural approach to social representations”, in K. Deaux, G. Philogène (ed.), *Representations of the Social*, Blackwell, Oxford, pp. 42-47.
- Amar, R., Toledano, S. (1994), *HUDAP Manual with Mathematics*, The Hebrew University of Jerusalem Computing Center.
- Bauer, M.W., Gaskell, G. (2000), *Qualitative Researching with Text, Image and Sound*, Thousand Oaks, Londra, Sage, New Delhi.
- Buschini, F., Kalampalikis, N. (ed.) (2001), *Penser la vie, le social, la nature. Mélange en l'honneur de Serge Moscovici*, Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris.
- Buschini, F. (2002), *A comparison between HUDAP and Correspondence Analysis*, lucrare prezentată în timpul celei de-a opta Summer School of the European PhD on SR & C - la Colonna Castle, Genazzano, Italia, 1-9 iunie. Lucrarea este disponibilă pe websitul European PhD on SR & C la adresa <http://www.europhd.net>.
- Canter, D. (1985), *Facet Theory: Approaches to Social Research*, Springer-Verlag, New York.
- Cohen, E.H., Amar, R. (2003), „Sampling a universe of contents : A theoretical, mathematical and computer-based contribution”, in S. Levy, D. Elizur (ed.), *Facet Theory. Towards a Cumulative Social Science*, Faculty of Arts, Center for Educational Development, Ljubljana, pp. 41-48.
- Cohen, E.H., Pianelli, C., Abric, J.-C. (2003), „The Social Representation of the use of seat belts : A Facet Theory approach”, in S. Levy, D. Elizur (ed.), *Facet Theory. Towards a Cumulative Social Science*, Faculty of Arts, Center for Educational Development, Ljubljana, pp. 325-335.
- de Rosa, A.S. (1987), „Différents niveaux d'analyse du concept de représentation sociale en relation aux méthodes utilisées”, in G. Bellelli (ed.), *La représentation sociale de la maladie mentale*, Liguori, Napoli, pp. 46-64.
- de Rosa, A.S. (1990), „Per un approccio multi-metodo allo studio delle Rappresentazioni Sociali”, *Rassegna di Psicologia*, 3, pp. 101-152.
- de Rosa, A.S. (1992), „Thematic perspectives and epistemic principles in developmental Social Cognition and Social Representation. The meaning of a developmental approach to the investigation of SR”, in M. von Cranach, W. Doise, G. Mugny (ed.), *Social repre-*

- representations and the social bases of knowledge*, Hogrefe & Huber Publishers, Lewiston, N.Y., pp. 120-143.
- de Rosa, A.S. (1994a). *The end justifies the means, but... the means might modify the end*, lucrare prezentată la Methodological Perspectives on Social Representations Round Table, a doua Conferință Internațională asupra Reprezentărilor Sociale, Rio de Janeiro, 29 august-1 septembrie.
- de Rosa, A.S. (1994b). „From theory to meta-theory in SR: the lines of argument of a theoretical-methodological debate”, *Social Science Information*, 33 (2), pp. 273-304.
- de Rosa, A.S. (2001a). *Distance training of European doctoral students in meta-theoretical analysis of fully-researched bibliographic corpus, the Wanderstudent 2000. The Wanderstudent of 1425 revived in virtual reality in 2000? Towards a European Virtual University*, Leuven, 20-21 octombrie.
- de Rosa, A.S. (2001b). *Formazione bibliografica a distanza (ODL) degli studenti iscritti all'European PhD on SR & C*, Valentini Day della Faculty of Psychology, University of Rome "La Sapienza", Roma, 12 ianuarie.
- de Rosa, A.S. (2002). „Le besoin d'une «théorie de la méthode»”, in C. Garnier (ed.), *Les formes de la pensée sociale*, PUF, Paris, pp. 151-187.
- de Rosa, A.S., d'Ambrosio, M. (2002). „Diffusion of the Social Representations Theory through the Institutional Context of Scientific Communication: International Conferences on Social Representations”, a șasea Conferință Internațională asupra Reprezentărilor Sociale, *Thinking Societies: Common Sense and Communication*, 27 august-1 septembrie, Stirling.
- de Rosa, A.S., d'Ambrosio, M. (2003). „An empirical example of the comparison between multiple correspondence analysis and space analysis: The Diffusion of the Social Representations Theory through the Institutional Context of Scientific Communication”, in S. Levy, D. Elizur (ed.), *Facet Theory. Towards a Cumulative Social Science*, Faculty of Arts, Center for Educational Development, Ljubljana, pp. 73-86.
- Di Giacomo, J.P. (1981). „Aspects méthodologiques de l'analyse des représentations sociales”, *Cahiers de Psychologie Cognitive*, vol. 1, pp. 397-422.
- Doise, W., Clemence, A., Lorenzi-Cioldi, F. (1992), *Représentations Sociales et analyses des données*, Presses Universitaires de Grenoble, Grenoble.
- Ercolani, A.P., Areni, A., Mannetti, L. (1990), *La ricerca in psicologia. Modelli di indagine e di analisi dei dati*, La Nuova Italia Scientifica, Roma.
- Farr, R.M., Moscovici, S. (1984), *Social Representations*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Graumann, C. (1998), „Social Psychology in Europe: the role of the European Association of Experimental Social Psychology”, *EAESP profile*.
- Jodelet, D. (1989), *Les Représentations Sociales*, PUF, Paris.
- Le Boudec, G. (1986). „Implicazioni metodologiche degli studi sulle Rappresentazioni Sociali”, *Psicologia e società*, vol. 1, pp. 8-19.

- Moscovici, S. (2000), *Social Representations. Explorations in Social Psychology*, Polity Press, Cambridge.
- Sperber, D. (1989), „L'étude anthropologique des représentations: problèmes et perspectives”, in D. Jodelet (ed.), *Les représentations sociales*, PUF, Paris, pp. 133-148.
- Sperber, D. (1990), „The Epidemiology of Beliefs”, in C. Fraser, G. Gaskell (ed.), *Widespread Beliefs*, Oxford University Press, Oxford.
- Tapia, C. (1980), *Colloques et société*, Publications de la Sorbonne, Paris.

- Analiză instituțională
- Antropologie socială
- Cogniție socială
- Comunicarea socială
- Dinamica grupului
- Influență socială
- Istoria psihologiei sociale
- Personalitatea socială
- Psihologia maselor
- Psihologia mediului
- Psihologia organizațională
- Psihologia socială aplicată
- Relații între grupuri
- Reprezentări sociale
- Schimbare de atitudine
- Tehnici de cercetare

Editura POLIROM
www.polirom.ro

